

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Укладачі:
Андрій Гриценко, Павло Біліченко

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ
«Середня освіта (Історія)»
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Навчально-методичний посібник

Глухів-2023

УДК: 94:78 (07)

Н 31

*Рекомендовано до друку і розповсюдження вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(протокол № 4 від 26 листопада 2023 року)*

Рецензенти:

Курок В. П., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Мелешенко Т. В., кандидат історичних наук, професор, декан історичного факультету Українського державного університету імені М. П. Драгоманова.

Н 34

Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Середня освіта (Історія)» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія). Навчально-методичний посібник / Автори-укладачі: Андрій Гриценко, Павло Біліченко. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 102 с.

Навчально-методичний посібник упорядковано з метою надання здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) допомоги для опанування навчальних дисциплін та проходженні практичної підготовки.

У посібнику наведено особливості організації, порядку проведення та процедуру підбиття підсумків різних педагогічних практик; репрезентовано практичні рекомендації до організації та керівництва практиками, а також особливості організації та проведення практик здобувачів вищої освіти, які навчаються за дуальною освітою та проходження практик іноземними здобувачами вищої освіти. Звернено увагу на проходження практики в умовах воєнного стану та карантинного обмеження.

Посібник призначено для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та широкого кола читачів, зацікавлених проблематикою організації практичної підготовки у ЗВО.

© Гриценко Андрій, Біліченко Павло, 2023

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРАКТИК	4
I. 1. Загальні положення	4
I. 2. Мета і зміст наскрізної практичної підготовки	6
I. 3. Бази практик	9
I. 4. Організація та керівництво практиками	10
I. 5. Функції організаторів та керівників практик здобувачів освіти	12
I. 6. Науково-методичне та організаційне забезпечення практик	14
I. 7. Підведення підсумків практик та оцінювання	16
I. 8. Матеріальне забезпечення практик	18
I. 9. Особливості організації та проведення практик здобувачів вищої світи, які навчаються за дуальною освітою та заочною формою навчання, а також іноземними здобувачами вищої освіти.	19
I. 10. Академічна мобільність здобувачів вищої освіти та проходження практики в умовах воєнного стану та карантинного обмеження	20
РОЗДІЛ II. ПРОГРАМИ ПРАКТИК	22
II. 1. Педагогічна практика на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти	23
II. 2. Педагогічна практика у закладах фахової передвищої освіти	37
II. 3. Дослідницька практика з написання магістерської роботи	
Словник базових понять	62
ДОДАТКИ	65
Використана та рекомендована література	92

ПЕРЕДМОВА

Практика є невід'ємною складовою професійної підготовки здобувачів освіти, які навчаються на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія). Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, які вони отримали у процесі навчання, набуття й удосконалення практичних навичок і умінь, забезпечує зв'язок між теоретичним навчанням майбутніх учителів історії, правознавства та громадянської освіти й викладачів історії закладу фахової передвищої освіти та їх самостійною роботою у закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.

Обсяг наскрізної програми практичної підготовки здобувачів вищої освіти складає 30 кредитів ЄКТС (900 годин) згідно освітньо-професійної програми.

Мета полягає в структуруванні усіх етапів професійної підготовки майбутніх учителів історії, правознавства та громадянської освіти й викладачів історії закладу фахової передвищої освіти за ОС «Магістр»: набуття здобувачами вищої освіти досвіду самостійної науково-дослідницької роботи та опрацювання методики її проведення; розвиток й вдосконалення професійних компетентностей майбутнього вчителя історії, правознавства та громадянської освіти й викладача історії закладу фахової передвищої освіти до реальних умов майбутньої професії, створення умов для практичного застосування теоретичних знань тощо.

Завдання наскрізної програми практичної підготовки здобувачів вищої освіти:

1. адаптувати здобувачів вищої освіти до реальних умов майбутнього фаху;
2. ознайомити із специфікою й основними напрямками роботи закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти;
3. сприяти застосуванню у практичній площині теоретичних знань;
4. формувати, розвивати й самоудосконалювати особистісно-професійні якості;
5. формувати здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері освіти та історії, правознавства та громадянської освіти;
6. сприяти закріпленню освоєння здобувачами вищої освіти сучасних технологій освітньої діяльності;
7. розвивати, удосконалювати, закріплювати теоретичні основи науково-дослідницької роботи;
8. удосконалювати формуванню професійних компетентностей майбутніх учителів історії, правознавства та громадянської освіти й викладачів історії закладу фахової передвищої освіти.

РОЗДІЛ I. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРАКТИК

I. 1. Загальні положення

Наскрізна програма практики здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) – це основний нормативний та навчально-методичний документ, що визначає концептуальні засади практичної підготовки фахівця відповідно до освітньо-професійної програм підготовки здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Магістр», що згідно з навчальним планом регламентує послідовність, тривалість різних видів

практики, визначає мету, завдання та місце кожного виду практики у структурно-логічній схемі підготовки фахівця, визначає перелік компетентностей (галузевих, базових, специфічних), що формуються наскрізною системою практик у професійній підготовці майбутнього спеціаліста.

Враховано специфіку спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, зміни в чинному законодавстві щодо розвитку освітньої галузі та відображено останні досягнення науки, методики, психології, пропозиції здобувачів освіти, роботодавців.

Наскрізним педагогічним принципом, що визначає професіограму майбутнього вчителя історії, правознавства та громадянської освіти й викладача історії закладу фахової передвищої освіти є принцип зв'язку теорії з практичною діяльністю.

Наскрізну програму практики розроблено у відповідності до Конституції України, Законів України: «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про післядипломну освіту», «Про колективні договори та угоди», «Про оплату праці», «Про охорону праці», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних»;

постанов КМУ: № 1134 від 17.08.2002р. «Про затвердження нормативів чисельності студентів, аспірантів, докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів, клінічних ординаторів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у ВНЗ III-IV р. а. та ВНЗ з післядипломної освіти державної форми власності»; № 266 від 29 квітня 2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»; № 1187 від 30 грудня 2015 р. «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти», зі змінами, внесеними постановою КМУ від 10 травня 2018 р. № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187»; № 1341 від 23 листопада 2011 р. «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»; № 579 від 12 серпня 2015 р. «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність».

наказів МОН: від 07.08.2002 р. № 450 «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів»; від 12.10.2017 р. № 1368 «Про зміни до наказу МОН України від 12.05.2016 року № 506 «Про затвердження Переліку предметних спеціалізацій спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)», за яким здійснюється формування і розміщення державного замовлення та поєднання спеціальностей (предметних спеціалізацій) в системі підготовки педагогічних кадрів»; від 8 квітня 1993 р. № 93 «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міносвіти № 351 від 20.12.1994 р. «Про внесення змін до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України»;

Концепції «Нова українська школа»: концептуальні засади реформування середньої школи, схваленої рішенням колегії МОН України № 10 від 27.10.2016 року;

методичних рекомендаціях до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти («Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора»);

Стратегії розвитку Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка на 2021-2025 роки, Регламенті Глухівського НПУ ім. О. Довженка; Статуті Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра

Довженка, Правилах внутрішнього розпорядку; Правилах прийому до Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Положенні про організацію освітнього процесу в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка та інших нормативних документах; Положенні про організацію, проведення практичної підготовки здобувачів освіти у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка;

I. 2. Мета і зміст наскрізної програми практик

Метою практики є оволодіння здобувачами вищої освіти сучасними методами, формами організації освітнього процесу, фаховою / педагогічною майстерністю в галузі їх майбутньої професії, удосконалення викладання, формування у них на базі одержаних в Університеті знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання, вести наукові дослідження та творчо застосовувати отримані знання в практичній діяльності. Тривалість практики збільшується від курсу до курсу з огляду на ускладнення завдань, які поставлено перед здобувачами вищої освіти, що дає змогу поступово підготувати їх до самостійної професійної діяльності.

Практика здобувачів вищої освіти передбачає безперервність і послідовність її проведення та оволодіння достатнім обсягом практичних знань і умінь відповідно до другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Види та обсяги практик визначаються освітніми програмами (далі – ОП) підготовки здобувачів вищої освіти та відображаються у навчальних планах і графіках освітнього процесу. У навчальних планах наводиться перелік усіх видів практик, їх форми, тривалість та терміни проведення.

Завданням практичної підготовки є ознайомлення здобувачів вищої освіти зі специфікою майбутнього фаху вчителя історії, правознавства та громадянської освіти, набуття первинних професійних умінь і навичок, формування фахових компетентностей.

Наскрізна програма забезпечує:

1) цілісність професійної підготовки студента як вчителя історії, правознавства та громадянської освіти, визначеної змістом професійної діяльності, тобто дидактично обґрунтовану послідовність процесу формування у здобувачів вищої освіти системи професійних умінь та навичок відповідно до функціональної діяльності;

2) оптимальний зв'язок змісту практики із змістом з навчального плану;

3) послідовне розширення кола умінь та навичок, їх поступове ускладнення при переході від одного виду практики до іншого;

4) безперервність і наступність практики при одержанні потрібного достатнього обсягу практичних знань і умінь відповідно до програмних результатів ОП.

Структура наскрізної програми практики студента чітко прописана в ОПІ спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)».

Мета навчальної практики – ознайомлення зі змістом і формами роботи на різних базах практик.

У закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти:

- формування і розвиток у майбутніх фахівців педагогічних вмінь і професійно значущих якостей особистості;
- прищеплення студентам відповідального й уважного ставлення до охорони праці та збереження здоров'я учнів;
- формування потреби у вивченні передового педагогічного досвіду, апробації та впровадженні його у власну педагогічну діяльність, виховання у здобувачів вищої освіти стійкого інтересу та поваги (шани) до праці вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті, формування творчого підходу до педагогічної діяльності;
- формування уміння здійснювати різноманітну позакласну роботу, виготовляти наочні посібники;
- виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх у практичній діяльності, орієнтуватися і володіти науковою інформацією;
- здатність до організації і проведення навчального процесу зі спеціальності, здатність застосовувати знання на практиці;
- ефективно розв'язувати практичні задачі використовуючи професійні знання, здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології.

Зміст, наступність та взаємозв'язок усіх видів практики визначає гарант освітньої програми в наскрізній програмі практики, яка розробляється групою забезпечення спеціальності та гарантом освітньої програми відповідно до встановлених вимог, розглядається на засіданні кафедри, Вчених радах факультетів та затверджується Вченою радою університету до початку навчального року.

Вихідні та основні навчальні компетентності.

У результаті вивчення курсу майбутні учителі історії набувають наступні загальнонаукові (філософські) та фахові компетентності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі в галузі середньої освіти як галузі професійної діяльності й комплексні проблеми історії під час навчання, що передбачає проведення дослідницької роботи щодо наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики та характеризується невизначеністю умов і вимог

Загальні компетентності:

ЗК 1. Сформованість професійної етики та загального культурного кругозору; здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу інформації.

ЗК 2. Здатність до професійно-педагогічної комунікації, налагодження й підтримки контактів з учасниками наукового дискурсу незалежно від їхніх національних, гендерних, вікових ознак, до вільного обговорення професійних, комунікативних проблем в усному та писемному форматах наукового мовлення

ЗК 3. Здатність до проведення самостійних досліджень, пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних першоджерел та історіографічної традиції.

ЗК 4. Готовність до самоаналізу та прагнення до саморозвитку, підвищення науково-дослідницької та педагогічної майстерності

ЗК 5. Розуміння соціальної важливості професії викладача закладів загальної середньої та фахової перед вищої освіти

ЗК 6. Здатність репрезентувати культуру наукового мовлення українською та іноземною мовами під час проведення та презентації результатів досліджень історико-правового характеру.

ЗК 7. Здатність використовувати цифрові технології в навчальному процесі та при здійсненні досліджень історико-правового характеру

ЗК 8. Здатність діяти на основі етичних міркувань, дотримуватися наукової доброчесності в професійній, науково-дослідницькій діяльності.

Фахові компетентності:

ФК 1. Здатність аргументовано проводити наукові дискусії в процесі освітньо-наукової діяльності; на високому рівні апробувати результати науково-дослідницької роботи.

ФК 2. Здатність застосування сучасну теоретико-методологічну базу при аналізі явищ політико-правового характеру в Європі в добу Модерну та Постмодерну.

ФК 3. Здатність співвідносити історичні явища, процеси з географічним положенням відповідних політичних, економічних, торговельних інтелектуальних центрів Європи від доби Модерну до сьогодення.

ФК 4. Здатність до планування та організації науково-дослідницької роботи у політико-правовій, військово-політичній сферах; досягнення лідерства та повної автономності під час їх реалізації.

ФК 5. Здатність студентів до розробки та реалізації оригінальних методик викладання історії та використання історичних джерел у навчальному процесі загальної середньої та фахової передвищої освіти.

ФК 6. Здатність студентів формувати усні та письмові висловлення щодо політико-правової історії та права Європи та України доби Модерну та Постмодерну.

ФК 7. Здатність до опанування історії політичного співробітництва європейських спільнот у зовнішньополітичній та безпековій сферах, вивченні історії розширення Європейського Союзу та відносин Україна – ЄС.

ФК 8. Здатність до організації якісного освітнього процесу та співпраці під час організації наукових досліджень з історії Європи доби Модерну та Постмодерну.

ФК 9. Здатність модифікувати, адаптувати, проєктувати методи та розробляти методику науково-дослідницької діяльності у сфері історії та правознавства з використанням сучасних ІТ-технологій.

ФК 10. Здатність до професійного розвитку та самоорганізації, проєктування власної кар'єри та готовності до постійного підвищення професійної кваліфікації.

На основі цієї наскрізної програми розробляються робочі програми практик. У робочій програмі відображається конкретний зміст кожного виду практики, послідовність та організаційно-методичні форми її проведення, розподіл часу на різні види роботи, засоби і форми поточного та підсумкового контролю, зазначаються компетентності, які практично формуються та закріплюються певним видом практики. Робочі програми практики розробляє кафедра, погоджує з базами практики, стейкхолдерами, за необхідності, з кафедрами, що беруть участь у методичному керівництві практиками на різних етапах, із подальшим обговоренням та затвердженням на Вченій раді навчально-наукового інституту філології та історії (ННІ). Після схвалення Вченою радою ННІ робочу програму практики до початку навчального семестру затверджує перший проректор університету.

Організація практик

Види та обсяг практик визначаються стандартами вищої освіти за напрямом (спеціальністю 014 «Середня освіта (Історія)»), освітньо-професійною програмою підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня освіти, що відображається відповідно в навчальних планах і графіках навчального процесу.

Для спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» передбачені наступні види практик:

	Назва практики	Ку рс	Семес тр	Кількість годин		Форма контролю
				Кредитів	Годин	
ОК 11	Педагогічна практика на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти	1	2	9	270	залік
ОК 12	Педагогічна практика у закладах фахової передвищої освіти	1	3	9	270	залік
ОК 13.4	Науково-дослідницька практика (написання магістерської роботи)	2	3	3	90	залік
Всього:				30	900	

Відповідальність за організацію своєчасної розробки, розгляду та затвердження (перезатвердження) робочих програм несе завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання.

Індивідуальне завдання розробляється керівником практики від кафедри і видається кожному здобувачеві вищої освіти відповідно до його індивідуального навчального плану. Зміст індивідуального завдання повинен урахувати конкретні умови та можливості закладу (організації, установи), відповідати меті й завданням освітнього процесу. Окрім того, індивідуальне завдання повинно відповідати теоретичній підготовці студентів.

Відповідно до змісту й вимог Концепції «Нова українська школа», наказу МОН України № 776 від 16.07.2018 р. «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» обсяг практичної підготовки має складати не менше 30 кредитів ЄКТС у межах обов'язкової частини бакалаврських програм (починаючи з першого року навчання, у різних закладах освіти і різних класах (курсах)) і не менше 30 кредитів (включно з магістерським дослідженням) у межах обов'язкової частини магістерських програм (у різних закладах освіти і різних класах (курсах)), що відображається у Робочій програмі практики спеціальності, освітній програмі, у навчальному плані, графікові освітнього процесу.

Тривалість тижнів практики (розподіл активної діяльності і самостійної підготовки здобувачів освіти) може відповідати від 1 до 1,5 кредитів ЄКТС.

Завдання з профорієнтації є обов'язковим для виконання здобувачами освіти і конкретизується у всіх програмах педагогічних практик.

І. 3. Бази практик

Практика здобувачів освіти Університету проводиться на базах, що відповідають меті, завданням, змісту практики, а також забезпечують виконання освітніх програм.

Базами для проходження навчальних практик є: заклади загальної середньої освіти (державні й приватні), заклади професійно-технічної освіти, педагогічні училища, технікуми, коледжі, навчальні, інші допоміжні об'єкти Університету, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, що мають необхідну навчально-матеріальну і методичну базу та кваліфіковані педагогічні кадри.

Базами для проходження стажувальних практик є: заклади загальної середньої освіти, заклади професійно-технічної освіти, заклади фахової передвищої освіти.

Підприємства (організації, установи) незалежно від форми власності та підпорядкування, які є базами практики, повинні відповідати таким вимогам:

- наявність у них структур, що відповідають спеціальностям, за якими відбувається підготовка фахівців в університеті;
- здатність працівників баз практики здійснювати кваліфіковане керівництво практикою здобувачів освіти;
- можливість надавати здобувачам освіти робочі місця на час практики;
- надавати здобувачам освіти право користуватися бібліотекою, лабораторіями, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання програми практики;
- можливість працевлаштування випускників університету;
- спроможність баз практики забезпечити інформаційно-комунікаційне середовище.

Визначення баз практики здійснює керівництво Університету на підставі укладених договорів із підприємствами, організаціями, установами незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності. Тривалість дії договорів погоджується договірними сторонами. Вона може визначатися на період конкретного виду практики або до п'яти років.

Навчально-залікову практику здобувачі освіти проходять на базах практик м. Глухова.

Здобувачі освіти, які навчаються за дуальною формою здобуття освіти поєднують навчання в університеті з навчанням на робочих місцях за спеціальністю, яку здобувають, виконують завдання практики за місцем роботи.

Здобувачів освіти всіх курсів можуть самостійно обирати для себе місце проходження практики й пропонувати його як базу. У таких випадках університет співпрацює з базою практики на основі відношення про дозвіл на проходження практики у відповідному закладі.

I. 4. Організація та керівництво практиками

За організацію та проведення практики, згідно відповідного Положення, відповідає ректор університету. Загальну організацію практики та моніторинг її проведення здійснюють перший проректор та декани факультетів. Загальне керівництво практиками, здійснення аналізу результатів її проведення покладається на завідувача практиками.

Заходи, пов'язані з організацією практики, визначаються наказом ректора. Проект службової записки до наказу ректора про проведення практики формує керівник практик факультету не пізніше ніж за два тижні до початку практики. У наказі визначаються база практики, терміни проведення практики, склад груп здобувачів вищої освіти, керівники груп і методисти.

Здобувачі освіти приймаються базами практик на підставі направлення, що видається відділом практик. Про прибуття здобувачів освіти на практику база практики сповіщає університет повідомленням.

Оперативне розв'язання завдань, пов'язаних з організацією і контролем практики в Університеті, здійснює завідувач практики, у ННІ філології та історії – факультетські керівники практики. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практики забезпечують викладачі кафедри історії, правознавства та методики навчання.

До керівництва практикою здобувачів освіти залучаються досвідчені викладачі кафедри, педагогічні працівники стаж роботи яких становить не менше п'яти років, а також інші кваліфіковані стейкхолдери закладів, освітніх установ, інших підприємств.

З метою ефективної співпраці здобувачів освіти з керівниками практик викладачу-методисту планується не більше восьми практикантів, груповому керівнику – не більше двадцяти студентів.

Кількість годин на виконання завдань практики обліковується в кредитах. Розрахунок годин за керівництво навчальної та стажувальної практиками затверджується вченою радою університету. За потреби може змінюватися.

Під час навчальної практики студенти ознайомлюються зі специфікою роботи базового закладу і складають графік своєї роботи на весь період практики, який подають факультетському керівникові.

Тривалість робочого часу студента під час проходження практики становить 1,5 кредити ЄКТС на тиждень, із яких 20 годин – безпосередня робота на базі практики. За домовленістю між Університетом і базою практики може встановлюватися інша тривалість робочого часу студентів, за умови, якщо це не суперечить вимогам чинного трудового законодавства.

Права і обов'язки студента-практиканта формуються в межах, які повинні забезпечити виконання практикантом робочої програми практики.

Розподіл здобувачів освіти на педагогічну практику проводиться з урахуванням замовлень на підготовку фахівців і їхнього майбутнього місця роботи після закінчення навчання.

Обов'язки здобувачів освіти:

- до початку практики пройти медогляд;
- брати участь у настановній (підсумковій) конференціях із питань організації практики;
- прослухати інструктаж з техніки безпеки та охорони праці до початку практики;
- одержати від керівників практики консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики;
- вчасно оформляти документацію і зберігати її на робочому місці та пред'являти на вимогу керівників практики;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони життя і безпеки дітей;
- нести відповідальність за виконувану роботу;
- вести щоденник, у якому фіксувати зміст, результати спостережень і аналізу освітньої діяльності;
- свою діяльність організовувати відповідно до вимог Статуту закладу, установи, організації.
- дотримуватись правил внутрішнього розпорядку закладу;
- виконувати розпорядження адміністрації бази практики і керівників практики.

У випадку, коли здобувач освіти не виконує вимог, що висуваються до практикантів, він може бути позбавлений права проходити практику.

На період практики один із групи здобувачів освіти, які проходять практику, призначається старостою групи. До його обов'язків належить облік відвідування студентів, загальна організація роботи, повідомлення про колективні консультації, виконання доручень керівників практики, методистів.

Повідомлення про прибуття на практику надсилається у ЗВО не пізніше як через три дні після прибуття здобувача освіти на базу практики.

Студент-практикант не має права самовільно змінювати місце і час проведення практики.

Студенти не допускаються до проведення уроку, заходу, іншого виду діяльності без конспекту, сценарію тощо, завізованого вчителем, вихователем або груповим керівником / методистом.

Про захворювання і пов'язане з цим припинення практики здобувач освіти повинен негайно повідомити адміністрацію закладу, де він проходить педпрактику, групового і факультетського керівників.

Студенти-практиканти мають право:

- під час проходження практики на методичне та організаційне забезпечення практики від Університету та бази практики;
- з усіх питань, що виникають у процесі проходження практики, звертатися до керівників практики Університету, адміністрації закладу (бази практики);
- вносити пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу, організації практики, брати участь у роботі нарад;
- користуватись бібліотекою і літературою, ознайомлюватися з установчими документами, фінансовою та статистичною звітністю закладу тощо, якщо ці документи не містять комерційної таємниці установи.

Тривалість робочого часу студентів під час проходження практики регламентується Кодексом законів про працю України.

I. 5. Функції організаторів та керівників практик студентів

Факультетський керівник практики здобувачів освіти за спеціальністю історії, правознавства та громадянської освіти (має навчально-методичне навантаження в обсязі до 100 годин у межах структурного підрозділу, відповідно до кількості здобувачів освіти зі спеціальності):

- згідно з договорами, укладеними між Університетом і базовими закладами та відношеннями / клопотання / листами щодо проведення практики, проводить розподіл студентів-практикантів за базами практик, готує проєкт наказу;
- контролює теоретичну готовність здобувачів з освітніх компонентів, що є пререквізитами до практичної підготовки студентів;
- забезпечує проведення настановних (підсумкових) конференцій, захисту результатів практики, бере в них участь;
- на настановних конференціях знайомить студентів із завданням і змістом, звітністю і критеріями оцінювання результатів практики;
- складає зведений графік залікових уроків, занять та виховних заходів для здобувачів освіти на період практики, подає завідувачу практиками, провідному спеціалісту деканату з метою уникнення збігу в розкладі залікових уроків студента-практиканта і навчальних занять методиста;
- у тісному контакті з методистами відповідних кафедр та керівниками баз практики забезпечує належний рівень її проведення згідно з програмою;
- у складі комісії бере участь у підбитті підсумків практики та оцінюванні її результатів;
- бере участь у розробці програм практик, працює над їх вдосконаленням;
- розробляє документацію з практики та надає допомогу методистам;
- проходить інструктаж із техніки безпеки та охорони праці в інженера з

охорони праці Університету;

- проводить інструктаж з техніки безпеки та охорони праці зі студентами до початку практики (у разі потреби тісно співпрацює з інженером із техніки безпеки);
- подає завідувачу практики Університету письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо подальшого вдосконалення та організації її проведення.
- разом із груповим керівником практики готує сертифікати і подає завідувачу практики.

Методист кафедри історії, правознавства та методики навчання:

- разом з учителем-предметником / викладачем визначає теми уроків / занять і предметних позакласних заходів, що будуть проведені практикантами;
- консультує практикантів під час підготовки до уроків/занять і позакласних заходів з предмета, перевіряє і затверджує їхні плани і конспекти, відвідує уроки й позакласні заняття, що проводять здобувачі освіти, аналізує й оцінює їх, контролює виконання індивідуальних планів роботи студентів-практикантів;
- надає допомогу здобувачам освіти в організації індивідуальної роботи зі здобувачами освіти з навчальних дисциплін свого фаху;
- надає допомогу практикантам у виконанні наукової-дослідної роботи з фаху (курсової, дипломної роботи, завдання з НДРС);
- аналізує документацію, подану здобувачами освіти, складає звіт за результатами практики й подає його факультетському керівникові;
- бере участь у настановній і підсумковій конференціях із педагогічної практики, а також нарадах з питань практики в Університеті й на факультеті.

Методист із педагогіки (груповий керівник):

- разом із керівником практики від базового закладу освіти розподіляє здобувачів освіти за класами або групами;
- контролює умови праці й побуту здобувачів освіти та проведення з ними на місці проходження практики обов'язкових інструктажів з охорони праці й техніки безпеки;
- допомагає здобувачам освіти скласти індивідуальний план на весь період практики, конкретизувати відповідно до програми практики зміст навчальних, позакласних виховних занять, тему науково-дослідної методичної роботи;
- затверджує індивідуальні плани практикантів після погодження їх з методистами фахових кафедр та кафедри практичної психології;
- відвідує заняття, розваги, свята, уроки і позакласні заходи практикантів, надає методичну допомогу в їх підготовці й проведенні;
- бере участь у настановній та підсумковій конференціях з педагогічної практики, а також у нарадах з питань практики;
- на основі оцінок, поданих методистами фахових кафедр і методистом з психології, виставляє загальну оцінку за практику;
- подає факультетському керівникові практики звіт про підсумки практики із зауваженнями і пропозиціями щодо подальшого поліпшення її організації та проведення.

Методист із психології:

- консультує здобувачів освіти щодо виконання завдань із психології;
- відвідує (вибірково) уроки і позакласні заходи практикантів та бере участь у їх аналізі;

- керує роботою здобувачів освіти з вивчення особистості й колективу учнів, дітей дошкільного віку;
- надає допомогу практикантам у виконанні науково-дослідної роботи з питань психології (курсної, бакалаврської роботи, завдання з НДРС);
- бере участь у настановній і підсумковій конференціях студентів-практикантів, інших нарадах з питань організації практики;
- бере участь в оцінюванні результатів практики.

I. 6. Науково-методичне та організаційне забезпечення практик

Кафедра історії, правознавства та методики навчання:

- забезпечує належний рівень загальнопедагогічної, психологічної і методичної підготовки здобувачів освіти з усіх видів практик;
- розробляє наскрізні програми практики здобувачів освіти;
- на основі наскрізної програми практики розробляє робочі програми з кожного виду практики і за необхідності доопрацьовує їх;
- пропонує бази практик;
- забезпечує керівників закладів (організацій, установ) програмами практики;
- здійснює керівництво і контроль за проведенням практики;
- призначає методистів, групових керівників;
- упроваджує досягнення науки і передового педагогічного досвіду в зміст і організацію педагогічних практик;
- вивчає і узагальнює передовий досвід організації педагогічної та інших видів практики інших ЗВО України, подає пропозиції вченим радам факультетів та Вченій раді Університету щодо її вдосконалення;
- консультує здобувачів освіти, учителів ЗЗСО, методистів з питань, що виникають у процесі практики (актуальних проблем сучасної науки, з питань підготовки і проведення студентами завдань практики);
- розробляє методичну документацію з питань практики, завдання з НДРС;
- бере участь у настановних та підсумкових конференціях студентів-практикантів;
- забезпечує здобувачів освіти необхідною навчально-методичною літературою;
- організовує у кабінетах виставки матеріалів практики;
- аналізує перебіг і результати педагогічної практики, уживає заходи щодо її вдосконалення;
- заслуховує звіти викладачів-керівників практики про проведену роботу, обговорюють підсумки та аналізують виконання програм практики на засіданнях кафедри.

З метою формування науково-методичної вправності майбутніх фахівців для здобувачів освіти ОС «Бакалавр» проводять навчально-методичні інтерактивні колоквиуми обсягом 14 аудиторних годин.

Перед проходженням педагогічної практики проводяться навчально-методичні колоквиуми загальною кількістю 8 годин, з яких:

- 4 години виділяється методисту-предметнику для поглиблення знань з питань планування освітнього процесу (календарно-тематичне планування з предметів на період практики), особливостей розроблення поурочних планів-конспектів уроків, занять та виховного предметного заходу, добору наочності та технічних засобів;
- 2 години – консультанту із психології для надання допомоги у доборі

методик для обґрунтування висновків під час написання психолого-педагогічної характеристики учня або класу, психологічної адаптації студента в учнівському та вчительському колективах;

- 2 години – груповому керівнику для уточнення завдань з педагогіки, передбачених навчальною програмою для виконання студентами-практикантами (ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень, складання індивідуального плану, конспекту виховного позакласного заходу тощо).

Після проходження педагогічної практики проводяться підсумкові колоквиуми загальною кількістю – 6 годин, з яких:

- 2 години відведено методистам-предметникам для узагальнення результатів практики з метою з'ясування рівня сформованості професійних умінь і навичок майбутніх фахівців (відповідно до завдань практики);

- 2 години – консультанту психології для підсумків-узагальнень про вміння здобувачів освіти проводити психологічні спостереження і підтверджувати їх відповідними методиками;

- 2 години – груповому керівнику для підсумкового аналізу сформованості загальнопедагогічних умінь здобувача освіти як класного керівника і вчителя-предметника.

Керівник базового закладу:

- відповідає за організацію і проведення практики безпосередньо у закладі, забезпечує виконання студентами-практикантами завдань і програми практики;

- перед початком практики інформує про наявність необхідних місць для студентів-практикантів;

- тісно співпрацює з завідувачем практики та загальним керівником практикою на факультеті, вирішує питання щодо організації та проведення практики, отримує необхідну документацію (щоденники, направлення);

- згідно з угодою про проведення практики забезпечує належні умови для успішного проходження її здобувачами освіти;

- проводить інструктаж з техніки безпеки та охорони праці, що фіксується у книзі наказів закладу;

- вибірково відвідує заходи, аналізує їх;

- у разі порушення студентом-практикантом навчальної дисципліни повідомляє групового або факультетського керівника практики.

Учитель-предметник/ викладач спецпредметів базового закладу освіти:

- знайомить закріплених за ним здобувачів освіти із класом, планами освітнього процесу, проводить відкриті уроки і позакласні заходи, організовує їх обговорення;

- разом із груповим керівником практики визначає і розподіляє між здобувачами освіти теми уроків та позакласних заходів з предмета;

- консультує здобувачів освіти під час підготовки їх до проведення уроків, переглядає і затверджує плани-конспекти уроків;

- надає здобувачам освіти допомогу під час підготовки до уроків різного типу, проведення лабораторних і практичних робіт тощо;

- бере участь в аналізі й оцінюванні проведених здобувачами освіти уроків;

- доручає здобувачам освіти проведення індивідуальних занять з невістигаючими учнями, гурткових занять, перевірку зошитів, виготовлення наочних посібників, демонстрацію навчальних відеофільмів, підготовку лабораторних робіт тощо;

- бере участь у нарадах, що проводяться керівниками базового закладу освіти з педагогічної практики, а також (за потреби) у настановних і підсумкових конференціях в Університеті.

Класний керівник:

- знайомить здобувачів освіти зі складом учнів класу/групи, з їх особовими справами, даними про успішність, відвідування, поведінку, з виховною системою ЗЗСО;
- разом із груповим керівником конкретизує виховні завдання програми практики, допомагає здобувачам освіти під час складання індивідуального плану роботи, затверджує план, контролює його виконання, дає консультації;
- відвідує залікові виховні заходи здобувачів освіти, бере участь у їх обговоренні й оцінюванні;
- залучає здобувачів освіти до виховної роботи у освітньому процесі з класом/групою (чергування, відвідування дітей удома, бесіди з батьками тощо);
- бере участь у нарадах, що проводяться керівниками базового закладу освіти з педагогічної практики, а також, за змогою, у настановних і підсумкових конференціях в Університеті.

Практичний психолог базового закладу освіти:

- знайомить закріплених за ним здобувачів освіти з різними видами документації практичного психолога в системі освіти України, проводить відкриті заняття (діагностичні, корекційні тощо), організовує їх обговорення;
- разом із груповим керівником практики визначає і розподіляє між здобувачами освіти теми експериментальних досліджень (запитів);
- допомагає здобувачам освіти у складанні дослідницької програми роботи з обраної теми, затверджує програму, контролює її виконання;
- консультує і надає допомогу здобувачам освіти до проведення різних типів занять (діагностичних, корекційних, консультативних тощо) з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей дитини та конкретних умов проведення занять, затверджує плани-конспекти занять та корекційну програму;
- відвідує залікові заходи здобувачів освіти, бере участь у їх обговоренні й оцінюванні;
- залучає здобувачів освіти до проведення просвітницької роботи за обраним напрямом дослідження (виступ на батьківських зборах, педраді, відвідування дітей удома, бесіди з батьками, виготовлення стіннівки, демонстрацію просвітницьких відеофільмів тощо) за обов'язкової присутності психолога;
- контролює дотримання студентами-практикантами морально-етичних принципів роботи практичного психолога;
- готує письмові характеристики на студентів-практикантів, оцінює їхню роботу;
- бере участь у нарадах, що проводяться керівниками базового закладу освіти з педагогічної практики, а також, за змогою, в настановних і підсумкових конференціях в університеті.

I. 7. Підведення підсумків практик та оцінювання

Після закінчення педагогічної практики студент-практикант повинен у триденний термін подати на офіційну пошту кафедри історії, правознавства та методики навчання (cathedra_history@gnpu.edu.ua) звітну документацію, передбачену програмою практики:

письмовий звіт, характеристику, індивідуальний план практики;
щоденник, конспекти і плани всіх проведених занять та виховних заходів із
упровадженням новітніх технологій, зокрема: інформаційних, комунікаційних тощо;
аналіз блогу вчителя;
результати завдань з НДРС, тощо.

Підсумки педагогічної практики підбиваються у 3 етапи:

Базою практики:

- дається загальна оцінка практики здобувачів освіти, визначаються кращі практиканти, висловлюються пропозиції щодо оптимізації практики, оцінюється робота кожного студента-практиканта;

- підсумовується робота фахівців, що брали участь в організації та проведенні практики, висловлюються побажання щодо спільної роботи з організації та проведення практики в майбутньому.

Предметний захист відбувається за участю методистів фахових кафедр. Перевіряють та оцінюють звітну документацію викладачі, призначені методистами практики наказом ректора по університету.

Підсумкова науково-методична конференція на ННІ філології та історії є останнім етапом на факультеті, яка проводиться з метою аналізу і узагальнення результатів практики. Керують нею директор ННІ і завідувач практики. Конференція проводиться наступного тижня після підведення підсумків на фаховій кафедрі методистами.

У конференції беруть участь усі студенти-практиканти, групові керівники, консультанти із психології, представники закладів та установ, на базі яких була організована практика. На конференцію можуть бути запрошені здобувачі освіти, які в наступному році будуть проходити таку ж практику.

Під час роботи конференції організовується виставка студентських робіт із урахуванням виду практики.

Результат заліку з практики має бути внесено до заліково-екзаменаційної відомості, залікової книжки та індивідуального плану здобувача освіти груповим керівником у день підсумкової конференції і враховано стипендіальною комісією під час визначення розміру стипендії разом з його оцінками підсумкового контролю.

Здобувачу освіти, який не виконав програму практики без поважних причин, може бути надане право на проходження практики повторно за виконання умов, визначених Університетом. Студент, який повторно отримує негативну оцінку за практику та оцінки «задовільно» з трьох видів практики, відраховується з Університету.

Підсумки кожної практики обговорюють на засіданнях кафедр, а загальні підсумки практики підводять на Вчених радах факультетів та університету не менше одного разу протягом навчального року.

Звітну документацію з практики зберігають на кафедрі протягом календарного року від дня захисту.

Алгоритм визначення підсумкової оцінки.

Підсумкова оцінка з педагогічної практики визначається на підставі середньозваженого бала, де до уваги береться ваговий коефіцієнт та показник середньоарифметичної оцінки всіх основних видів робіт, які виконує здобувач освіти на практиці.

Для оцінювання результатів проходження практики здобувачами вищої освіти використовується система оцінювання, яка містить такі складові:

– стартова – передбачає оцінювання результатів виконання завдань практики науковим керівником/керівником практики з боку бази практики;

– підсумкова – передбачає оцінювання наданої звітної документації та захисту результатів практики.

Захист результатів практики відбувається на звітній конференції за участю гарантів ОНП та наукових керівників аспірантів у вигляді презентації доповіді аспіранта, відповідей на запитання тощо.

Оцінювання результатів проходження практики здійснюється за 100 бальною шкалою з відповідним розподілом балів за видами робіт, що підлягають оцінюванню.

За результатами захисту науковий керівник підсумовує бали за стартовою складовою та складовою захисту, зводить до рейтингової оцінки.

Система оцінювання результатів практики є складовою програми практики, що доводиться до відома здобувачів вищої освіти перед початком проходження практики.

I. 8. Матеріальне забезпечення практик

Джерела фінансування практики студентів Університету мають бути зумовлені формою замовлення на фахівців: державні або регіональні кошти, кошти підприємств (організацій, установ) усіх форм власності, закордонних замовників-спеціалістів або кошти фізичних осіб.

Для фінансування практики студентів Університету можна залучати додаткові джерела фінансування, не заборонені законодавством.

Витрати на практику студентів Університету є складовою загальних витрат, передбачених на підготовку фахівців.

Розмір витрат на практику здобувачів освіти має бути визначено в кошторисі-калькуляції, розробленому Університетом і погодженому з базами практики, із розрахунку вартості проходження практики одним здобувачем освіти за тиждень.

Основними статтями калькуляції витрат на практику можуть бути:

- оплата праці безпосереднього керівника практики;
- оплата консультації, екскурсії, одноразових загальних заходів, які можуть проводитися спеціалістами баз практики та ін.;
- разові витрати на організацію і підбиття підсумків практики (укладання договору, проведення інструктажів, вибір місця практики тощо);
- витрати на матеріальне забезпечення практики (використання комп'ютерної техніки, розмноження матеріалів, придбання матеріалів і канцелярського приладдя, експлуатація обладнання тощо).

Оплату відряджень викладачам-керівникам практики здобувачів освіти здійснює Університет згідно з чинним законодавством.

Обсяги часу на керівництво практикою не повинні перевищувати обсяги часу, передбачені навчальним планом.

Робочий час керівника практики від Університету необхідно враховувати як педагогічне навантаження, заплановане йому на керівництво практикою на навчальний рік (згідно з наказом ректора університету).

Оплату викладачам добових, проїзду до місця практики поза місцем розташування університету і назад, а також повернення витрат з найму житлового приміщення здійснює університет відповідно до чинного законодавства України про оплату службових відряджень.

Оплата праці безпосередніх керівників практики від баз практики здійснюється університетом згідно з чинним на період практики ставками погодинної оплати праці працівників, задіяних в усіх галузях народного господарства, за проведення навчальних

занять із розрахунку 1 година на одного студента на тиждень (Наказ МОН України № 351 від 20.12.1994 р.).

I. 9. Особливості організації та проведення практик здобувачів вищої освіти, які навчаються за дуальною освітою та заочною формою навчання, а також іноземними здобувачами вищої освіти.

Дуальна освіта

Здобувачів освіти денної форми навчання, які навчаються за дуальною освітою направляти на проходження педагогічних практик за місцем роботи з подальшим обов'язковим перезарахуванням кредитів освітніх компонентів. Підставою для цього має бути накази університету про підготовку фахівців за дуальною формою здобуття освіти, витяг із професіограми здобувача освіти з місця роботи за підписом керівника, наставника бази практики з пропозицією щодо оцінки.

Перезарахування кредитів, передбачених на практику освітньою програмою відповідного ОС, здійснюється комісією у складі факультетського керівника, групового керівника практики та куратора від освітнього закладу, із урахуванням змісту програми підготовки та фактично виконуваних професійних обов'язків конкретного здобувача освіти.

Заочна форма навчання:

Завдання практики, основні положення її організації, обов'язки керівників практики, здобувачів вищої освіти та тривалість практики, визначені у цій Програмі, є обов'язковим під час здобуття фаху на заочній формі навчання.

Проходження навчальних практик здобувачами вищої освіти на заочній формі може відбуватися в сесійний та міжсесійний період за місцем проживання протягом 3 тижнів.

Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання, залежно від характеру практичної роботи, яку вони виконують, за наявності в них професійного досвіду, поділяються на дві групи:

1) до першої групи належать здобувачі вищої освіти, які працюють за обраним фахом і звільняються від проходження практики. Документами, що засвідчують відповідність обійманій посаді за фахом здобувача вищої освіти, є: витяг із трудової книжки (або ксерокопія трудової книжки, завірена керівником установи), довідка з місця роботи (якщо він працює за сумісництвом) та характеристика, в якій зазначена рекомендована оцінка (за національною шкалою), засвідчені керівником закладу;

2) здобувачі вищої освіти, які не працюють за обраним фахом, проходять практику з відривом від виробництва у період, визначений навчальним планом, як правило, за місцем проживання, або самостійно добирають для себе місце проходження практики, яке відповідає всім вимогам програми. На цей час вони використовують відпустку за власний рахунок.

Документація, що підтверджує право студента бути звільненим від проходження педагогічної практики, подається до початку термінів практики. Не розглядається документація у разі подання її пізніше визначеного терміну.

У період заліково-екзаменаційної сесії, що передує практиці, для здобувачів вищої освіти на факультетах організовується інструктивно-методична нарада з питань проходження практики, яку проводять керівник практики по факультету, групові керівники практики, методисти.

За результатами проходження практики проводиться залік з виведенням середньозваженого балу.

Оцінювання практики здобувачів вищої освіти відбувається за шкалою оцінювання ECTS. Практика здобувачам вищої освіти першої групи оцінюються на підставі виставленої оцінки в характеристиці з місця роботи.

Кількість годин у навантаженні викладачів за керівництво практиками визначається відповідно до розрахунку годин з практик у ГНПУ ім. О. Довженка.

Ураховуючи те, що здобувачі вищої освіти заочної форми навчання працюють за фахом, навантаження з педпрактики викладачам планується у межах 70 %.

Іноземні здобувачі вищої освіти

Під час проходження практики в межах України іноземні здобувачі вищої освіти денної та заочної форм навчання дотримуються цього Положення. Здобувачі вищої освіти отримують і виконують завдання програми практики, індивідуальні завдання, складають звіт за формою, установленою кафедрою.

Для студентів-іноземців бази практики передбачають у відповідному договорі (контракті) щодо підготовки фахівців і можуть бути розташовані на території країн-замовників або в межах України.

Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання, які працюють за фахом та навчаються за індивідуальним навчальним планом, можуть проходити практику за місцем працевлаштування. У таких випадках університет співпрацює з базою практики на основі заяви здобувача та клопотання про практику від бази практики. Такі студенти подають керівникові практики ксерокопію трудової книжки, завірену керівником установи, довідку з місця роботи (якщо він працює за сумісництвом) та характеристику, українською (англійською) мовою, завірені нотаріально, звіт студента про проведену роботу за відповідний період, написаний українською (англійською) мовою, за підписом керівника практики.

I. 10. Академічна мобільність здобувачів вищої освіти та проходження практики в умовах воєнного стану та карантинного обмеження

Упродовж періоду навчання в Університеті здобувачі вищої освіти зобов'язані виконувати завдання практики, які зазначено законодавством та даною Програмою.

Здобувачі вищої освіти можуть проходити практику за межами України в порядку, встановленому чинним законодавством, і договорами про співпрацю, укладеними університетом із ЗВО, науковими установами інших держав.

У разі навчання у закордонному закладі освіти здобувачі вищої освіти проходять стажування, отримують досвід практичної роботи в умовах принципово іншої системи вищої освіти, дотримуючись Положення закладу.

Визнання результатів практичної підготовки здійснюється на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи.

Порівняння обсягу навчального навантаження під час практичної підготовки в межах програми академічної мобільності повинне ґрунтуватися на зіставленні результатів практики, яких було досягнуто здобувачем вищої освіти у закладі вищої освіти-партнері, та результатів практики, запланованих освітньою програмою закладу вищої освіти, в якому здобувач навчається на постійній основі.

Якщо здобувач вищої освіти під час перебування у ЗВО (науковій установі) - партнері, на базі якого реалізується право на академічну мобільність, не виконав програму практики, то після повернення до закладу вищої освіти (наукової установи), в якому він

навчається на постійній основі, йому може бути запропоновано повторне проходження практики.

Здобувачам вищої освіти в умовах воєнного стану практику проходити з використанням усіх доступних форм: онлайн (із застосуванням ІТ-технологій і дистанційного доступу на територіях, близьких до місць бойових дій), офлайн (на територіях, віддалених від місць боїв), у змішаному режимі.

Використовувати засоби комунікації, зокрема:

- розміщення завдань і рекомендацій на сайті закладу;
- створення груп із студентами в соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp та ін.);
- використання електронних платформ (ZOOM, Google Clasroom тощо);
- проведення скайп-конференцій;
- спілкування в телефонному режимі;
- листування через електронну пошту тощо.

Зі звітної документації виключається характеристика на здобувача освіти від бази усіх видів практик, оцінка результатів практики висвітлюється у сертифікатах;

Ваговий коефіцієнт за характеристику додається до вагового коефіцієнту оцінки документації;

Кількість проведення очних залікових уроків (занять) скорочується до трьох;

Анулюється ведення журналу обліку для всіх видів практик.

Розділ II

ПРОГРАМИ ПРАКТИК

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

**ПРОГРАМА
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
«Педагогічна практика на робочому місці вчителя історії,
правознавства та громадянської освіти»
для студентів 1-го курсу ОС «Магістр»
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
ОПП Середня освіта (Історія)**

Денної та заочної форм навчання
Навчально-науковий інститут
Філології та історії

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Голова вченої ради _____ проф. Олександр КУРОК
(протокол № _____ від « _____ » _____ 2023 року)

Наскрізна програма вводиться в дію з 1 вересня 2023 р.
В.о. ректора _____ проф. Олександр КУРОК

Глухів – 2023

Програму практики складено на основі:

Освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія) підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Укладач програми:

доктор педагогічних наук, доцент Гриценко Андрій Петрович,
кандидат історичних наук Крижанівський Віталій Михайлович, гарант освітньої програми.

II. 1. Педагогічна практика на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти

Пояснювальна записка

Педагогічна практика на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти магістрантів зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія) є невіддільною складовою їх освітньо-професійної підготовки, основними завданнями якої є закріплення здобутих теоретичних знань, формування у магістрантів умінь і навичок проведення навчальної та позакласної роботи за спеціальністю, виховної роботи в учнівському колективі.

Під час педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти магістрант оволодіває сучасними формами, методами, прийомами, засобами, технологіями планування і здійснення освітнього процесу; роботи в різних типах закладах освіти; поглиблює та закріплює теоретичні знання, здобуті в університеті. Практика розвиває у магістрантів креативні уміння, творчу ініціативу, надає можливість для реалізації особистісного навчання учнів, впровадження комунікативно-функціонального підходу в процесі проведення уроків із використанням сучасних технологій і методик активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку науково-дослідних умінь з подальшим їх застосуванням у вчительській роботі.

	Назва практики	Курс	Семестр	Кількість годин		Форма контролю
				Кредитів	Годин	
ОК11	Педагогічна практика на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти	1	2	9	270	залік

Педагогічно практика у закладах загальної середньої освіти студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» здійснюється з метою узагальнення та вдосконалення знань, практичних умінь і навичок на базі конкретного суб'єкта господарювання, набуття професійного досвіду.

Згідно навчального плану практика проводиться на I курсі (2-й семестр) ОС Магістр загальною тривалістю 9 тижнів. Базою практики є загальноосвітня школа I-III ступенів № 3 м. Глухова та заклади освіти відповідно до укладеної магістрантом двосторонньої угоди, цільового направлення.

Відповідальними за практику є кафедри: історії, правознавства та методики навчання; педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту освіти.

II. 1. 1. Мета та завдання практики

Метою педагогічної практики на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти у закладах загальної середньої освіти є набуття здобувачами вищої освіти навичок самостійної підготовки та проведення занять, вдосконалення та поглиблення загальнопедагогічних знань, умінь і навичок, набуття навичок проведення лекційних, практичних, семінарських занять та інших видів роботи, впровадження інноваційних технологій до освітнього процесу, а також формування професійної компетентності, основу якої складає засвоєний

студентами в процесі проведення освітньо-виховної роботи зі старшокласниками досвід фахової діяльності вчителя, пов'язаної з узагальненням набутих в університеті фахових та психолого-педагогічних знань, їхнім осмисленням і застосуванням в умовах гімназії, ліцею.

Завданнями педагогічної практики визначені:

- вдосконалення вмінь та навичок застосування різноманітних засобів, методів та форм навчання, з урахуванням вікових й індивідуально-психологічних особливостей здобувачів загальної середньої освіти у певних педагогічних ситуаціях;
- опанування методикою проведення нестандартних уроків з історії, правознавства та громадянської освіти у закладах загальної середньої освіти, з використанням інноваційних технологій викладання в умовах дистанційного та змішаного навчання;
- розвиток вмінь добирати оптимальні методи, методичні прийоми, технології навчання та засоби навчання, ефективно використовувати навчально-лабораторне обладнання та комп'ютер на уроках, а також поглиблення знань змісту навчальних програм 10-11 класів з історії та громадянської освіти;
- вдосконалення прийомів організації різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти: колективної, групової, індивідуальної;
- формування навичок аналізувати, узагальнювати та впроваджувати в практику сучасні педагогічні інновації та досвід найкращих педагогів-практиків та методистів;
- комплексне вивчення системи освітньо-виховної роботи закладу загальної середньої освіти (гімназії, ліцею), училища, коледжу та ознайомлення зі специфікою організації навчальної, виховної, науково-методичної роботи у закладах загальної середньої освіти.
- набуття досвіду організації та проведення позаурочної та позакласної роботи з учнями старших класів;
- формування професійно-педагогічної ерудиції, професійного світогляду майбутніх учителів історії, правознавства та громадянської освіти;
- оволодіння методами та прийомами виховної роботи класного керівника зі старшокласниками.

Під час проходження педагогічної практики на робочому місці вчителя у закладах загальної середньої освіти магістранти мають проаналізувати:

- роботу колективу закладу над єдиною науково-методичною проблемою;
- план роботи науково-методичної ради закладу, структуру науково-методичної роботи;
- навчальні та авторські програми (за фахом магістранта) закладу;
- авторські підручники, посібники, засоби навчання (за фахом) у закладі;
- застосування інноваційних методик навчання і виховання;
- роботу з обдарованими учнями;
- спільні заходи методичного характеру.

Під час проходження педпрактики у та закладах загальної середньої освіти магістранти мають проаналізувати:

- статут закладу, його структуру;

- зміст діяльності управлінців (директора та його заступників);
- специфіку організації освітнього процесу у межах МО;
- дослідити роботу МО, визначити інноваційні напрямки організації освітнього процесу та наукову тему, над якою працює заклад;
- дослідити елементи новаторського підходу до організації навчальної діяльності учнів у системі роботи вчителя;
- дослідити сучасні технології виховання та учнівського самоврядування в досвіді роботи закладу освіти;
- визначити напрямки роботи закладу зі студентами (учнями) з різних соціальних груп та тих, що мають девіантну поведінку;
- вивчити структуру та зміст профорієнтаційної роботи навчального закладу по набору контингенту студентів.

Вихідні та основні навчальні компетентності.

У результаті вивчення курсу майбутні учителі історії набувають наступні загальнонаукові (філософські) та фахові компетентності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі в галузі середньої освіти як галузі професійної діяльності й комплексні проблеми історії під час навчання, що передбачає проведення дослідницької роботи щодо наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики та характеризується невизначеністю умов і вимог

Загальні компетентності:

ЗК 1. Сформованість професійної етики та загального культурного кругозору; здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу інформації.

ЗК 2. Здатність до професійно-педагогічної комунікації, налагодження й підтримки контактів з учасниками наукового дискурсу незалежно від їхніх національних, гендерних, вікових ознак, до вільного обговорення професійних, комунікативних проблем в усному та писемному форматах наукового мовлення

ЗК 4. Готовність до самоаналізу та прагнення до саморозвитку, підвищення науково-дослідницької та педагогічної майстерності

ЗК 5. Розуміння соціальної важливості професії викладача закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти

ЗК 6. Здатність репрезентувати культуру наукового мовлення українською та іноземною мовами під час проведення та презентації результатів досліджень історико-правового характеру.

ЗК 7. Здатність використовувати цифрові технології в навчальному процесі та при здійсненні досліджень історико-правового характеру

ЗК 8. Здатність діяти на основі етичних міркувань, дотримуватися наукової доброчесності в професійній, науково-дослідницькій діяльності.

Фахові компетентності:

ФК 5. Здатність студентів до розробки та реалізації оригінальних методик викладання історії та використання історичних джерел у навчальному процесі загальної середньої та фахової передвищої освіти.

ФК 8. Здатність до організації якісного освітнього процесу та співпраці під час організації наукових досліджень з історії Європи доби Модерну та Постмодерну.

ФК 9. Здатність модифікувати, адаптувати, проектувати методи та розробляти методику науково-дослідницької діяльності у сфері історії та правознавства з використанням сучасних ІТ-технологій.

ФК 10. Здатність до професійного розвитку та самоорганізації, проектування власної кар'єри та готовності до постійного підвищення професійної кваліфікації.

Основними засобами діагностики сформованих компетентностей є:

- відвідування, аналіз та оцінювання залікових уроків з історії, правознавства та громадянської освіти;
- відвідування, аналіз та оцінювання залікового виховного позаурочного заходу;
- відвідування, аналіз та оцінювання залікового виховного позакласного заходу;
- аналіз та оцінювання звітної документації, фото та відеоматеріалів;
- захист педагогічної практики.

Обов'язки методиста-предметника

Методичне керівництво практикою здійснюють викладачі, які мають вчений ступінь або досвід роботи вчителя історії у закладі загальної середньої освіти. Протягом практики викладач-методист:

1. Бере участь у настановній та підсумковій конференціях педагогічних практик.
2. Перевіряє документацію з педпрактики та подає інформацію груповому керівникові.
3. Організовує свою роботу в тісній співпраці з груповим керівником.

II. 1. 2. Зміст та організація практики

Права та обов'язки магістрантів-практикантів

1. Магістрант-практикант зобов'язаний своєчасно виконувати всі види робіт, передбачені програмою практики, проводити навчально-виховну роботу, забезпечуючи єдність навчання та виховання учнів.
2. Під час практики магістрант повинен показати себе як вчитель із високим рівнем громадської активності та глибокою зацікавленістю до педагогічної роботи, любов'ю до учнів.
3. Магістранти-практиканти мають право з усіх питань, що виникають у процесі практики, звертатись до керівників практики від університету; вносити пропозиції по вдосконаленню освітнього процесу, організації практики; брати участь у громадському та профспілковому житті навчального закладу, у конференціях та нарадах; користуватись бібліотекою, кабінетами та науково-методичними посібниками, що в них зберігаються.
4. Магістранти-практиканти зобов'язані з'являтися у навчальний заклад за 20 хвилин до початку занять та знаходитись там протягом 6 годин робочого дня.
5. Магістрант-практикант повинен мати охайний вигляд, бути зразком працьовитості, організованості, ввічливості, завжди проявляти відповідний педагогічний такт у спілкуванні з учнями, вчителями, адміністрацією та батьками, брати активну участь у громадському житті колективу закладу освіти.

Кожен магістрант веде щоденник, у якому фіксує результати спостережень та аналізу навчально-виховної роботи з учнями, а також складає розгорнуті плани-конспекти залікових уроків (занять) і стислі плани-конспекти всіх проведених уроків (занять), крім залікових та позакласних заходів із фаху.

6. Практикант організовує свою діяльність у відповідності з вимогами статуту закладу освіти, виконує правила внутрішнього розпорядку, виконує вказівки адміністрації та керівників практики. У разі невиконання вимог, що ставляться до

практикантів, порушник може бути усунутим від проходження практики.

7. Магістрант, якого усунули від практики, або магістрант, робота якого під час педагогічної практики визнана незадовільною, вважається таким, що не виконав навчальний план даного семестру. За рішенням Ради факультету філології та історії йому можна призначити повторне проходження практики без відриву від навчальних занять в університеті.

8. На період практики один із групи магістрантів, що проходять практику у відповідному закладі освіти, призначається старостою групи. В обов'язки старости входить облік відвідування магістрантів, загальна організація роботи, повідомлення магістрантів про колективні консультації та семінари, виконання доручень керівників практики.

Зміст діяльності магістрантів-практикантів

Під час практики магістранти проводять основні види роботи, притаманні діяльності вчителя:

1. *навчально-виховну* – зі здобувачами загальної середньої освіти, а саме: складають план роботи та працюють за ним; розробляють розгорнуті плани-конспекти уроків та виховних заходів; сприяють всебічному розвитку учнів, відбираючи для цього конкретний зміст і засоби педагогічного впливу; продовжують формувати учнівський колектив; створюють умови для розвитку самостійної діяльності учнів; підтримують у класі комфортний психологічний клімат, забезпечують охорону здоров'я дітей;

2. *просвітницьку* – серед учнів з питань історії, правознавства, громадянської освіти, краєзнавства, психології, охорони природи, а також серед батьків учнів, надаючи консультації стосовно індивідуального підходу у вихованні дітей і розвитку їх пізнавальної активності, приймаючи участь у проведенні батьківських зборів;

3. *методичну* – спільно з педагогічним колективом ЗЗСО, під час методичних семінарів, засідань методоб'єднань, аналізу шкільної документації та досвіду вчителів;

4. *дослідницьку* – спільно з викладачем ЗВО збирають експериментальний матеріал для виконання курсових і дипломних (бакалаврських) робіт (якщо це передбачено навчальним планом), впроваджують результати педагогічного дослідження в теорію та практику роботи ЗЗСО.

Період проходження практики студентами умовно поділяється на три етапи: ознайомлювальний, основний, завершальний.

Ознайомлювальний етап триває протягом першого тижня протягом якого студент-практикант повинен:

а) ознайомитись з класами, календарно-тематичним планом уроків історії, методичною базою викладання предмету в школі;

б) ознайомитись із планом позаурочної та позакласної роботи з предмету;

в) скласти індивідуальний план на період проходження практики, графік проведення залікових уроків та позакласного предметного заходу.

Протягом наступних тижнів практики (основний етап) студент проводить пробні та залікові уроки з історії, виховну роботу. За період педпрактики студенти повинні:

1. Провести 4 уроки з «Історії України» (з яких 1-2 - заліковий урок на оцінку), 3 уроки з «Всесвітньої історії» (з яких 1 – заліковий урок на оцінку), 3 уроки з «Правознавства» (з яких 1 – заліковий урок на оцінку), 4 уроки з «Громадянської освіти» (з яких 1-2 – заліковий урок на оцінку). Загалом: 14 уроків, з яких 6 – залікових уроки на

оцінку. В тому числі 4-5 уроків з різних предметів мають бути нестандартними, з використанням методів інноваційних технологій.

2. Підготувати та провести позакласний захід з предмету в 10-11-х класах (за вибором).

2. Підготувати і провести заліковий виховний захід в закріпленому класі.

4. Виготовити наочність та дидактичний матеріал до 4-6-ти залікових уроків (по одному з кожного предмета).

Завершальний етап практики включає оформлення щоденника практики; підготовку звіту про виконання індивідуального плану роботи практиканта; прилюдний звіт на методичній конференції про виконану за час практики роботу.

Індивідуальні завдання практикантів

Під час проходження практики студенти мають виконати ряд індивідуальних завдань.

Педагогічна робота:

1. Виготовити мультимедійну презентацію до 4-х нестандартних уроків, з використанням методів інноваційних технологій.

2. Розробити і провести залікові уроки з використанням історичних джерел (не менше 2-3-х уроків).

Виховна робота:

1. Участь у виховній роботі з класом (проведення етичних бесід, диспутів, уроків культури, допомога в організації трудових, художніх, спортивних та інших заходів);

2. Підготовка і проведення одного залікового виховного заходу в закріпленому класі;

3. Підготовка і проведення одного залікового позакласного чи позашкільного виховного заходу за фахом (тематичний вечір, усний журнал, конкурс, вікторина, КВК, екскурсія, випуск спецгазети, бесіда тощо);

6. Участь в роботі з батьками (відвідування учнів вдома, участь у підготовці і проведенні батьківських зборів, у випуску газет для батьків тощо);

7. Проведення профорієнтаційної роботи.

Написання психолого-педагогічної характеристики:

Психолого-педагогічна характеристика – відповідальний етап педагогічної практики в школі. Уміння побачити та проаналізувати позитивні й негативні особливості особистості, класного колективу, вміння надати оптимальні за змістом психолого-педагогічні рекомендації, передбачають у студентів спроможність продемонструвати певний рівень необхідних знань, набутих у курсах загальної, вікової і педагогічної психології.

П. 1. 3. Форми і методи контролю

Студент працює на робочому місці вчителя історії, правознавства та громадянської освіти самостійно.

Контроль за роботою студентів, її облік та оцінка – складові діяльності вчителя-фахівця, який має визначити, наскільки студент володіє основами педагогічних знань та навичок.

Керівники практики від університету оцінюють навчальну та виховну роботу, яку здійснював студент протягом практики, на підставі звітної документації та захисту

результатів практики, враховуючи оцінки, які виставив вчитель-фахівець на базі практики.

Підсумки педагогічної практики студентів підводяться на факультетських науково-практичних конференціях.

Форма звітності студентів про практику

Наприкінці практики студенти подають на кафедру історії, правознавства та методики навчання, а також методисту (викладачеві кафедри) такі звітні документи:

1. Розгорнуті плани-конспекти 4-6-ти залікових уроків (титульний аркуш див. у додатку А1);
2. Стислі плани-конспекти інших, крім залікових проведених уроків (занять) (всього 10);
3. Наочність до чотирьох залікових уроків (занять) (за вибором, по одному з кожного предмету (історія України, всесвітня історія, правознавство та громадянське освіта);
4. Розробки нестандартних уроків (мультимедійну презентацію до двох нестандартних уроків, з використанням методів інноваційних технологій).
5. План-конспект позакласного заходу за предметом;
6. План-конспект позанавчального виховного заходу;
7. Психолого-педагогічну характеристику на особистість учня;
8. Звіт про педпрактику.

По закінченню педагогічної практики у трьохденний термін студент-практикант повинен представити груповому керівникові наступну документацію:

1. Індивідуальний план роботи за період педагогічної практики (Додаток А.2).
2. Щоденник психолого-педагогічних спостережень (Додаток А.3).
3. Характеристику на роботу студента-практиканта з рекомендованою оцінкою за педпрактику та підписами класного керівника, учителів-предметників, завірену підписом директора і мокрою печаткою закладу загальної середньої освіти чи училища, технікуму, коледжу (обов'язково вказується дата) (Додаток А.5).
4. План-конспект виховного заходу з оцінкою за проведення та підписом класного керівника (Додаток Б.1).
5. Аналіз відвіданого виховного заходу (Додаток Б.2).
6. Звіт та фото-відео матеріали про роботу, проведеному за період педагогічної практики (Додаток А.4).

Підведення підсумків практики

По закінченню практики проводиться підсумкова конференція. На конференції практиканти звітують про свою навчально-виховну роботу, дають характеристику класу, окремим учням, роблять висновок про рівень своєї теоретичної та практичної підготовки. Зокрема, студенти виступають із доповідями та презентаціям, які вони підготували на основі вивчення досвіду роботи кращих учителів-істориків міста та області, демонструють результати своєї науково-методичної роботи.

Проведення підсумкової науково-практичної конференції супроводжується

організацією виставок. Матеріалами для виставок із навчальної та виховної роботи можуть бути: різноманітне унаочнення, підготовлене студентами (таблиці, схеми, діаграми, моделі, колекції тощо), стінні газети, куточки практиканта, тематичні стенди, фотогазети, мультимедійні презентації, відеофільми, які відображають діяльність учнів та студентів під час навчання, на екскурсіях, документи звітності (план роботи, опис проведених уроків, щоденники, сценарії позакласних занять тощо).

Важливе значення при підведенні підсумків практики має аналіз документів звітності студентів.

Загальна оцінка роботи кожного студента повинна бути комплексною, враховувати всі напрямки його діяльності за період практики, а не середньоарифметичною, виведеною з усіх отриманих оцінок. Вона визначається на основі обговорення та узгодження висновків керівників практики: методистів фахових кафедр. Підсумкову оцінку за практику виставляє груповий методист після узгодження з викладачами кафедр, які беруть участь у проведенні практики.

Алгоритм визначення підсумкової оцінки:

Під час захисту звіту про практику комісія уважно розглядає зміст звіту про практику, виставляє бали за зміст кожного розділу, після чого задає студентові усні запитання, які дозволяють оцінити розуміння студентом викладених у змісті звіту про практику положень. Виставлена загальна сума балів переводиться у традиційну оцінку і заноситься у відповідні документи як підсумкова оцінка з проходження практики.

Оцінка проходження науково-дослідної практики складається із суми балів, які виставляються комісією на основі розгляду змісту звіту про практику та за підсумком усного захисту перед комісією основних положень, які входять до програми практики. Для коректного порівняння оцінок різного типу застосовуються зважувальні коефіцієнти.

Підсумкова оцінка знань, умінь та навичок студента, набутих на практиці, встановлюється за 100-бальною шкалою із подальшим переведенням її у чотирибальну шкалу оцінок.

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка ECTS</i>	<i>Національна оцінка</i>	<i>Національна оцінка</i>
95-100	A	зараховано	відмінно
85-94	B		добре
75-84	C		задовільно
65-74	D		
60-64	E	незараховано	незадовільно
40-59	Ex		не допущений
менше 40 або не виконані інші умови допуску	F	не допущений	не допущений

Складовою загальної суми балів захисту звіту про практику є:

- 1) сума балів за зміст звіту про практику окремо за кожним структурним розділом програми практики;
- 2) бали безпосередньо за захист звіту про практику.

Шкала балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки за практику, наведена нижче (див. табл).

№	Види діяльності студента-практиканта	Кількість балів	Ваговий коефіцієнт
1	Розгорнуті плани-конспекти 6 залікових уроків	0-18	0,18
2	Виготовлення мультимедійної презентації до 3 нестандартних уроків	0-18	0,18
3	Виготовлення наочності та дидактичних матеріалів до 6 залікових уроків	0-15	0,15
4	Стислі плани-конспекти інших проведених уроків (крім залікових) (всього 10)	0-12	0,12
5	Проведення предметного позакласного заходу	0-08	0,08
6	Позанавчальна, профорієнтаційна та виховна робота	0-11	0,11
7	Написання психолого-педагогічної характеристики на класний колектив	0-9	0,09
8	Характеристика бази практики	0-4	0,04
9	Оформлення документації педпрактики та захист практики (підсумкова конференція)	0-5	0,05
Всього		0-100	1,0

II. 1. 3. Форми і методи контролю

Критерії оцінювання роботи студентів-практикантів

Під час захисту звіту про педпрактику комісія уважно розглядає зміст звіту про практику, виставляє бали за зміст кожного розділу, після чого задає студентові усні запитання, які дозволяють оцінити розуміння студентом викладених у змісті звіту про практику положень. Виставлена загальна сума балів переводиться у традиційну оцінку і заноситься у відповідні документи як підсумкова оцінка з проходження практики.

Критерії оцінки розділів звіту про практику (за кожний розділ)

I. *Найвища якість розділу звіту* (95-100% від максимальної кількості балів відповідного розділу) повинна відповідати таким вимогам:

- 1) повне та вичерпне викладення матеріалу, яке використовувалося при проведенні студентом занять та під час опрацювання відповідного розділу;
- 2) повний склад необхідних додатків, які вимагаються відповідним розділом практики (копії документів, аналітичні та статистичні матеріали тощо);
- 3) актуальність і достовірність поданої у звіті інформації;
- 4) дотримання вимог щодо змісту та оформлення структурних частин програми практики.

II. *Посередня якість розділу звіту* (50-95% від максимальної кількості балів відповідного розділу) визначається у випадку, якщо наявний хоча б один із зазначених нижче пунктів:

- 1) неповне викладення матеріалу або неповна відповідність змісту роботи

вимогам програми практики (50-75% охоплення зазначених у програмі проходження практики за відповідною дисципліною питань);

2) неповний склад додатків, які вимагаються відповідним розділом практики (50-75% необхідних додатків);

3) неактуальність або застарілість поданої у звіті інформації;

4) недотримання вимог щодо змісту та оформлення структурних частин програми практики.

III. Незадовільна якість розділу звіту (0-50% від максимальної кількості балів відповідного розділу) визначається у випадку, якщо наявний хоча б один із зазначених нижче пунктів:

1) одночасно присутні два чи більше критеріїв, що відповідають оцінці в 5 балів;

2) неповне викладення матеріалу або неповна відповідність змісту роботи вимогам програми практики (менше 50% охоплення зазначених у програмі проходження практики за відповідною дисципліною питань);

3) неповний склад додатків, які вимагаються відповідним розділом практики (менше 50% необхідних додатків);

4) недостовірність поданої у звіті інформації.

Критерії оцінки захисту звіту про проходження педагогічної практики на робочому місці вчителя

I. Найвища якість захисту звіту про практику, яка оцінюється в 35-40 балів, повинна відповідати таким вимогам:

1) вільне володіння змістом роботи, яка проводилася на практиці, чітке розуміння суті обраної наукової проблеми та володіння здобутками науки у цій царині;

2) повне знання відповідного матеріалу, публікацій з обраної проблематики;

II. Захист звіту про практику оцінюється в 15-35 балів, якщо:

1) відносно захисту на найвищий бал немає відповідності хоча б одному з пунктів, зазначених вище, або якщо:

2) при розкритті змісту питання в цілому правильно за зазначеними вимогами зроблені значні помилки під час визначення терміну прийняття чи назви змісту в цілому правильно зазначеного інструктивного матеріалу.

III. Відповідь на питання оцінюється в 5-15 балів, якщо:

1) відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття двох чи більше пунктів, зазначених у вимогах до нього;

2) одночасно наявні обидва типи недоліків, які окремо характеризують критерій оцінки в 35-40 балів;

3) характер відповідей дає підставу стверджувати, що особи яка захищає звіт про практику, неправильно зрозуміла зміст практики і тому не відповідає на питання по суті, припустилася грубих помилок у змісті відповіді.

Під час оцінки звіту про практику в цілому додатково враховуються і впливають на загальну суму балів допущені недоліки та помилки, якими вважаються:

- неохайне оформлення роботи (вживання не загальноприйнятих скорочень, рукописний варіант звіту, незрозумілий почерк, використання олівців замість чітких чорнил) (мінус 10 балів);

- помилки в оформленні звіту про практику порівняно з діючими вимогами (мінус 5 балів);

- помилкові статистичні та аналітичні дані, якщо розмір помилки незначний і в цілому не впливає на висновки, які зроблено у звіті (мінус 5 балів);

- використання застарілих науково-інформаційних джерел.

Під час оцінки звіту про практику в цілому додатково враховується і впливає на загальну суму балів трудова дисципліна студента під час проходження практики. При порушенні графіка і змісту проходження практики (зафіксованому у відповідному журналі) викладач може знизити оцінку:

- за одноразове порушення індивідуального графіку практики та відсутність без поважних причин на занятті у встановлений час або систематичні запізнення (мінус 5 балів за кожний факт порушення);

- за несвоєчасність представлення на кафедрі інформації про початок практики (мінус 10 балів);

- за несвоєчасність представлення на кафедрі звіту про практику (мінус 5 балів).

Студент, котрий не виконав програму практики і отримав незадовільний відгук на базі практики або незадовільну оцінку при захисті звіту про практику, направляється на практику повторно або відраховується з університету.

Рекомендована література до програми практики

Основна

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академія, 2003. 576 с
2. Даниленко М. В., Даниленко Л. І. Педагогічні задачі : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1991. 197 с.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. Київ : Знання, 2007. 447 с.
4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Граніна, 2001. 608 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Кіхв : Видавничий центр "Академія", 2000. 544 с.
6. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 559 с.

Допоміжна

1. Альбом навчально-методичних схем з педагогіки / [укл. П. М. Щербань]. Київ : РНМК, 1992. 110с.
2. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX-XX ст. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів, 2014. С. 249 – 252.
3. Закон України «Про загальну середню освіту». *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1999. № 15. (серпень).
4. Закон України «Про молодіжні та дитячі організації». *Урядовий кур'єр*. 1999. 12 січня.
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності. *Педагогічна газета*. 2000. № 6 (72).
7. Концепція національного виховання. Київ, 1994. 29 с.
8. Кузьмінський А.І., Вовк Л., Омеляненко В. Педагогіка : завдання і ситуації [практикум]. Київ : Знання-Прес, 2003. 429 с.
9. Курок В. П., Шевель Б.О. Аналіз підходів до організації та проведення педагогічної практики на різних етапах розвитку інженерно-педагогічної освіти України. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Педагогічна*. 2013. Вип. 19. С. 98-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_ped_2013_19_37
10. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики: монографія. Суми, 2019. 252 с.
11. Курок В.П., Хоруженко Т.А. Ретроспектива організації педагогічної практики майбутніх учителів у Глухівському учительському інституті: методичний аспект. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 45. С. 124-131. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-CqrQK0d1Z6kNHKN2uqNw2aMvpRZHKIV/view>
12. Жерносек І. П. Організація науково-методичної роботи в школі : метод. посібник. Харків : Вид. група "Основа", 2006. 128 с.
13. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. Наказ МОІН та АПН України від 04.09.2000 № 428/48. *Початкова школа*. 2000. № 12.

Електронні джерела

1. Фіцула М.М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Тернопіль: "Навчальна книга-Богдан", 1997. 192 с. URL: www.socgum.mdpu.org.ua/prepodavатели/kuchina/Ficula_Pedagogica.pdf
2. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. Посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с. *Онлайн бібліотека освітньої та наукової літератури*. URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=23

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

**ПРОГРАМА
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
«Педагогічна практика у закладах фахової передвищої освіти»
для студентів 2-го курсу ОС «Магістр»
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
ОПП Середня освіта (Історія)**

Денної та заочної форм навчання
Навчально-науковий інститут
Філології та історії

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Голова вченої ради _____ проф. Олександр КУРОК
(протокол № _____ від « _____ » _____ 2023 року)

Наскрізна програма вводиться в дію з 1 вересня 2023 р.
В.о. ректора _____ проф. Олександр КУРОК

Глухів – 2023

Програму практики складено на основі:

Освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія) підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Укладач програми:

доктор педагогічних наук, доцент Гриценко Андрій Петрович,
кандидат історичних наук Крижанівський Віталій Михайлович, гарант освітньої програми.

II. 2. Педагогічна практика у закладах фахової передвищої освіти

Пояснювальна записка

Педагогічна практика магістрантів у закладах фахової передвищої освіти (далі - ЗФПО) на робочому місці викладача, які отримують підготовку за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія), є важливим елементом фахової педагогічної підготовки магістрів – майбутніх викладачів історії, правознавства та громадянської освіти ЗФПО. Вона проводиться у 3-му семестрі і повинна мати навчально-дослідницький характер. Її зміст спрямований на формування управлінських якостей особистості майбутніх педагогів, дослідників історичної та освітньої галузей; на формування їх готовності до викладацької діяльності в умовах фахової передвищої освіти України.

Практика займає чільне місце у процесі виховання у магістрів морально-етичних якостей викладача освітнього закладу, індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в самоосвіті; формування умінь професійного й педагогічного спілкування у викладацькому колективі та з аудиторією здобувачів освіти.

Згідно з освітньо-професійною програмою і навчальними планами підготовки фахівців освітнього ступеня «магістр» практика планується у III семестрі загальною тривалістю 9 тижнів (270 год.) для студентів магістратури денної (заочної) форми навчання. Базою проходження педагогічної практики магістрантів є заклади фахової передвищої освіти.

	Назва практики	К у рс	Семе стр	Кількість годин		Форма контрол ю
				Кредиті в	Годин	
О К 12	Педагогічна практика у закладах фахової передвищої освіти	1	3	9	270	залік

Здобувачі освіти, які навчаються за індивідуальним графіком і працюють за фахом можуть звільнитися від проведення занять та проводити їх за індивідуальним графіком за місцем своєї роботи, як і ті, у кого освітній процес у ЗВО організовано за дуальною формою навчання.

Відповідальними за практику є кафедри: історії, правознавства та методики навчання; педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту освіти.

II. 2. 1. Мета та завдання практики

Метою практики є ознайомлення магістрів зі всіма аспектами освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти:

- професійна підготовка здобувачів освіти до самостійного виконання функцій класного (групового) керівника та викладача;
- оцінювання його готовності до освітньої роботи із здобувачами освіти закладів фахової передвищої освіти;
- розвиток у здобувачів освіти професійних компетентностей, творчого ставлення до організації освітнього процесу;
- оволодіння здобувачами освіти сучасними методами і формами організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти;
- формування у них на базі здобутих в університеті знань, професійних умінь і навичок прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних для професійної діяльності умовах;

- закріплення знань, умінь і навичок з дисциплін громадянської та історичної освітньої галузі, які вони вивчали в університеті;

- аналіз і узагальнення кращого педагогічного досвіду: шляхом відвідування уроків, набуття навичок проведення уроків з історії та правознавства, організація виховної роботи в навчальній групі, проведення психологічних спостережень за окремими здобувачами освіти й складання на них психолого-педагогічних характеристик.

Перед магістрами – практикантами стоїть ряд завдань:

- формувати у здобувачів освіти складові професійної компетентності викладачів (педагогічні, психологічні, комунікативні);

- навчити самостійно та творчо використовувати на практиці теоретичні знання, отримані при вивченні педагогіки, психології, методики викладання історичних дисциплін;

- навчити цілеспрямовано спостерігати за діяльністю здобувачів освіти шляхом ознайомлення з різного роду документацією: програмами, робочими планами, класними журналами, зошитами здобувачів освіти тощо;

- ознайомити з передовим педагогічним досвідом викладання історії та правознавства і проведення позакласних занять в ЗФПО, навчитися їх аналізувати, узагальнювати і використовувати в своїй практиці;

- навчити розробляти конспекти уроків, організовувати освітній процес, проектувати навчально-виховну роботу;

- формувати вміння з вибору результативних педагогічних технологій і впровадження особистісно-орієнтованих технологій в освітній процес;

- формувати вміння з аналізування й оцінювання процесів і явищ професійної діяльності;

- виховувати у майбутніх викладачів стійкий інтерес до педагогічної професії;

- формувати у здобувачів освіти вміння будувати взаємини з колегами, дітьми та батьками.

Вихідні та основні навчальні компетентності.

У результаті вивчення курсу майбутні учителі історії набувають наступні загальнонаукові (філософські) та фахові компетентності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі в галузі середньої освіти як галузі професійної діяльності й комплексні проблеми історії під час навчання, що передбачає проведення дослідницької роботи щодо наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики та характеризується невизначеністю умов і вимог

Загальні компетентності:

ЗК 1. Сформованість професійної етики та загального культурного кругозору; здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу інформації.

ЗК 2. Здатність до професійно-педагогічної комунікації, налагодження й підтримки контактів з учасниками наукового дискурсу незалежно від їхніх національних, гендерних, вікових ознак, до вільного обговорення професійних, комунікативних проблем в усному та писемному форматах наукового мовлення

ЗК 4. Готовність до самоаналізу та прагнення до саморозвитку, підвищення науково-дослідницької та педагогічної майстерності

ЗК 5. Розуміння соціальної важливості професії викладача закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти

ЗК 6. Здатність репрезентувати культуру наукового мовлення українською та іноземною мовами під час проведення та презентації результатів досліджень історико-правового характеру.

ЗК 7. Здатність використовувати цифрові технології в навчальному процесі та при здійсненні досліджень історико-правового характеру

ЗК 8. Здатність діяти на основі етичних міркувань, дотримуватися наукової доброчесності в професійній, науково-дослідницькій діяльності.

Фахові компетентності:

ФК 5. Здатність студентів до розробки та реалізації оригінальних методик викладання історії та використання історичних джерел у навчальному процесі загальної середньої та фахової передвищої освіти.

ФК 8. Здатність до організації якісного освітнього процесу та співпраці під час організації наукових досліджень з історії Європи доби Модерну та Постмодерну.

ФК 9. Здатність модифікувати, адаптувати, проєктувати методи та розробляти методику науково-дослідницької діяльності у сфері історії та правознавства з використанням сучасних ІТ-технологій.

ФК 10. Здатність до професійного розвитку та самоорганізації, проєктування власної кар'єри та готовності до постійного підвищення професійної кваліфікації.

II. 2. 2. Зміст та організація практики

Перший тиждень (пасивна практика) відводиться для ознайомлення з освітнім закладом фахової передвищої освіти, його структурою, завданнями, вивчення особливостей організації освітнього процесу в ньому. Магістри-практиканти відвідують уроки з історії та інших навчальних предметів з метою ознайомлення з класом; засвоюють способи і види планування навчального матеріалу і виховної роботи, працюють над складанням конспекту першого уроку, а також виконують інші завдання, які впливають із програми педагогічної практики.

На наступних тижнях (активна практика) магістри самостійно дають уроки, працюють помічниками класного керівника, ведуть позакласну роботу з історії та правознавства під керівництвом методиста і вчителя.

За період педагогічної практики магістри проводять **не менше 6 залікових уроків з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти, а також не менше 4-8 пробних уроків.**

Під час проведення педагогічної практики магістр повинен:

- ознайомитися з класним колективом і активно приймати участь разом із класним керівником у виховній роботі;

- приймати участь у передбачених планом практики і особистим індивідуальним планом заходів або проводить їх самостійно;

- ознайомитися з кабінетом історії та правознавства та його обладнанням;

- відвідувати уроки викладачів ЗФПО та інших магістрів-практикантів, приймати активну участь в їх аналізі й обговоренні;

- готуватися до проведення навчальних занять з історії та правознавства: розробляти плани-конспекти різних типів уроків із застосуванням різних методів, форм та засобів, що відповідають змісту уроків та активізують процес сприйняття і засвоєння матеріалу здобувачами освіти;

- проводити уроки з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти, що визначені індивідуальним планом практиканта;

- готувати наочність до уроків з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти та позакласних занять, залучаючи до такої роботи учнів;

- проводити факультативні або додаткові заняття, консультації з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти;

- приймати участь у роботі гуртків, організовувати і проводити тематичні вечори з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти, організовувати випуск стінгазет, бюлетенів тощо;

- допомагати в організації і проведенні вікторин, олімпіад з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти;

- активно проводити виховну роботу у закріпленому класі в закладі освіти;

- виконувати завдання з педагогіки і психології;

- відвідувати засідання педагогічних рад (кафедр);

- накопичувати і обробляти матеріал з практики викладання з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти для написання магістерської роботи.

Обов'язки магістрів-практикантів

1. Магістри-практиканти протягом всієї практики кожного дня приходять в заклад фахової передвищої освіти до початку занять і знаходяться в ньому не менше 4-6 годин. Явка практиканта до закладу освіти у вказаний методистом час обов'язкова.

2. Магістри-практиканти у закладі освіти є *складовою частиною педагогічного колективу* і тому під час проходження педагогічної практики повинні дотримуватися правил внутрішнього розпорядку закладу, виконувати розпорядження директора, заступника директора з навчально-виховної роботи і керівника практики від факультету (навчально-наукового інституту) та окремих кафедр.

3. На практику здобувачі освіти приходять вчитися, оволодівати досвідом викладачів. Взаємовідносини та співпраця з викладачами ЗФПО повинні бути діловими, тактовними.

4. Магістри зобов'язані виконувати всі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики, охайно і добросовісно готуватися до кожного уроку і позакласного заняття. Магістр, який недостатньо добре підготувався до заняття, несвоєчасно і неохайно написав конспект уроку, не підготував і не перевіряв обладнання до нього, недостатньо засвоїв матеріал і т. п. до уроку **не допускається**, і за цей урок йому виставляється незадовільна оцінка.

5. Виховуючи у здобувачів освіти охайність і ввічливість у ставленні до колег, магістр-практикант сам повинен бути зразком дисциплінованості, організованості та працелюбства.

6. Магістри, робота яких на педагогічній практиці визнана незадовільною, зобов'язані повторити педпрактику повністю або частково.

7. Після закінчення практики магістри повинні **в триденний термін** здати своєму груповому керівнику і методисту та на кафедру історії, правознавства та методики навчання всю звітну документацію з педагогічної практики.

II. 2. 3. **Форми і методи контролю**

Звітність практиканта

Відповідно до поставлених завдань **після проходження практики магістр-практикант ПОВИНЕН ЗДАТИ методисту від університету** плани-конспекти із спецпредмету, а також:

- Календарно-тематичний план проведених 6 залікових уроків (погоджений з методистом педагогічної практики).
- Плани-конспекти всіх уроків. З них не менше 6 залікових розширених конспектів з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти із виготовленою наочністю (перед проведенням кожного уроку попередньо розглянути з методистом та викладачем і отримати у них дозвіл на проведення уроку).
- Аналіз уроку колеги магістра-практиканта (відвідування уроку є обов'язковим).
- План-конспект проведення одного заняття позакласної роботи (гуртка, факультативу з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та громадянської освіти тощо).
- Сценарій проведеного виховного заходу із спецпредмету (перед проведенням попередньо обговорити план-конспект заходу з методистом, викладачем та класним керівником і отримати у них дозвіл на проведення заходу).

Узагальнений звіт із практики підготувати у формі електронної презентації-коментаря (за можливості озвучений виступ-презентація) за орієнтовною структурою:

1. ПІП студента, ННІ, курс, група, форма навчання, освітня програма, вид практики, місце проходження практики, груповий керівник.
2. Мета, завдання практики.
3. Коротка характеристика бази практики.
4. Виконані завдання під час проходження практики.
5. Загальні, фахові компетентності, сформовані під час проходження практики.
6. Проблеми, труднощі, що виникли у процесі практичної підготовки.
7. Допомога, поради, настанови академічної спільноти під час проходження педагогічної практики (викладачі, викладачі-методисти, групові керівники, учителі, практичний психолог та інші).
8. Допомога, поради, настанови інших стейкхолдерів у процесі проходження педагогічної практики (керівництво освітніх установ, батьки, учні, учителі, методичні працівники, провідні фахівці деканатів та інші).
9. Поради, побажання, пропозиції щодо змісту програм практики, організації її проведення практичної підготовки, підготовки звітності, процедур захисту.

Оцінювання педагогічної практики

Підсумкова оцінка з педагогічної практики визначається на підставі середньозваженого бала, де до уваги береться ваговий індекс та показник середньоарифметичної оцінки всіх основних видів робіт, які виконує здобувач освіти під час проходження педагогічної практики (ваговий коефіцієнт (далі – ВК) проведення уроків і виготовлення наочності до них, ВК проведення виховного предметного заходу, ВК проведення виховного і профорієнтаційного заходів, ВК

оформлення документації, ВК за захист і підготовлені презентаційні матеріали, ВК психологічних спостережень).

Вагові коефіцієнти оцінювання різних видів діяльності здобувачів освіти під час педагогічної практики у закладах фахової передвищої освіти на робочому місці викладача визначаються за формулою «середня арифметична оцінка виду робіт» x «ваговий індекс виду робіт» = «ваговий коефіцієнт виду робіт».

№ з/п	Види робіт	Ваговий індекс
1	Проведення залікових уроків	0,4
2	Проведення виховного предметного заходу	0,1
3	Виконання завдань з психології (написання психолого-педагогічної характеристики)	0,1
4	Проведення виховного заходу і профорієнтаційного	0,2
5	Якість оформлення документації	0,15
6	Захист і підготовка презентаційних матеріалів	0,05
Разом		1,0

Рекомендована література до програми практики

Основна

7. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академія, 2003. 576 с
8. Даниленко М. В., Даниленко Л. І. Педагогічні задачі : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1991. 197 с.
9. Кузьмінський А. І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. Київ : Знання, 2007. 447 с.
10. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Граніна, 2001. 608 с.
11. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Кіхв : Видавничий центр "Академія", 2000. 544 с.
12. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 559 с.

Допоміжна

14. Альбом навчально-методичних схем з педагогіки / [укл. П. М. Щербань]. Київ : РНМК, 1992. 110с.
15. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі ХІХ-ХХ ст. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів, 2014. С. 249 – 252.
16. Закон України «Про загальну середню освіту». *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1999. № 15. (серпень).
17. Закон України «Про молодіжні та дитячі організації». *Урядовий кур'єр*. 1999. 12 січня.
18. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
19. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності. *Педагогічна газета*. 2000. № 6 (72).
20. Концепція національного виховання. Київ, 1994. 29 с.
21. Кузьмінський А.І., Вовк Л., Омеляненко В. Педагогіка : завдання і ситуації [практикум]. Київ : Знання-Прес, 2003. 429 с.

22. Курок В. П., Шевель Б.О. Аналіз підходів до організації та проведення педагогічної практики на різних етапах розвитку інженерно-педагогічної освіти України. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Педагогічна.* 2013. Вип. 19. С. 98-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_ped_2013_19_37

23. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики: монографія. Суми, 2019. 252 с.

24. Курок В.П., Хоруженко Т.А. Ретроспектива організації педагогічної практики майбутніх учителів у Глухівському учительському інституті: методичний аспект. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки.* 2021. Вип. 45. С. 124-131. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-CqrQK0d1Z6kNHKN2uqNw2aMvpRZHKIV/view>

25. Жерносек І. П. Організація науково-методичної роботи в школі : метод. посібник. Харків : Вид. група "Основа", 2006. 128 с.

26. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. Наказ МОІН та АПН України від 04.09.2000 № 428/48. *Початкова школа.* 2000. № 12.

Електронні джерела

3. Фіцула М.М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Тернопіль: "Навчальна книга-Богдан", 1997. 192 с. URL: www.socgum.mdpu.org.ua/prepodavатели/kuchina/Ficula_Pedagogica.pdf

4. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. Посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с. *Онлайн бібліотека освітньої та наукової літератури.* URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=23

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

**ПРОГРАМА
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**
«Дослідницька практика з написання магістерської роботи»
для студентів 1-го та 2-го курсів ОС «Магістр»
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
ОПП Середня освіта (Історія)

Денної та заочної форм навчання
Навчально-науковий інститут
Філології та історії

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Голова вченої ради _____ проф. Олександр КУРОК
(протокол № _____ від « ____ » _____ 2023 року)

Наскрізна програма вводиться в дію з 1 вересня 2023 р.
В.о. ректора _____ проф. Олександр КУРОК

Глухів – 2023

Програму практики складено на основі:

Освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія) підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Укладачі програми:

доктор педагогічних наук, доцент Гриценко Андрій Петрович, гарант освітньої програми.

кандидат історичних наук Крижанівський Віталій Михайлович, гарант освітньої програми.

II. 3. Дослідницька практика з написання магістерської роботи

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Дослідницька практика з написання магістерської роботи є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)» другого (магістерського) рівня вищої освіти, яка спрямована на оволодіння здобувачем освіти загальних і професійних компетентностей здійснення самостійної науково-дослідної роботи.

Програма практики розроблена відповідно до основних нормативних документів, що регламентують освітній процес у закладах вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту» (2014) із змінами, Закон України «Про освіту» (2017) із змінами, Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) із змінами); стратегічних орієнтирів та тенденцій сучасної освіти та науки у вітчизняному, європейському та світовому вимірі; вимог нормативно-правових актів, що регламентують підготовку здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня.

Для здобувачів вищої освіти магістратури важливо знати не тільки основні положення виконання дипломної (магістерської) роботи, але й мати уявлення про методологію і методи наукових досліджень, здобути досвід організації своєї наукової діяльності, використання методів наукового пізнання. Інтеграція загальної та професійної освіти на базі дослідницької діяльності не лише сприяє значному підвищенню мотивації до отримання знань і формування відповідних компетентностей, але є і стимулом оновлення змісту освіти в цілому.

□ **Загальний обсяг ОК «Науково-дослідницька практика»** складає (12 кредитів ЄКТС).

□ **Термін проходження практики** – 2-й та 3-й семестр.

□ **Тривалість практики** – чотири тижні (денна форма), два тижні (заочна форма).

Дослідницька практика з написання магістерської роботи реалізується на підставі наступних документів:

– Положення про навчання і викладання за освітніми програмами ОС «Бакалавр», ОС «Магістр» у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка;

– Положення про організацію, проведення практичної підготовки здобувачів освіти у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка;

– Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

Дослідницька практика з написання магістерської роботи сприяє поєднанню теоретичних знань магістрів, отриманих у процесі засвоєння змісту освітніх компонентів ОПП, а саме: «Методологія історичної науки», «Методика використання історичних джерел у навчанні історії України», «Актуальні питання історії науки і техніки ХІУ-ХХІ ст.», «Право інтелектуальної власності», «Педагогічна практика на робочому місці вчителя», «Методологія і методи наукових досліджень», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» тощо.

II. 3. 1. Мета і завдання практики

Метою практики є набуття здобувачами вищої освіти досвіду самостійної науково-дослідної роботи та опрацювання методики її проведення, поглиблення теоретичних знань, підбір фактичного матеріалу для написання випускової (магістерської) кваліфікаційної роботи, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел.

Студенти під час проходження дослідницької практики з написання магістерської роботи мають вирішити наступні **завдання**:

- ознайомлення зі структурою, науковою проблематикою та результатами наукової роботи університету та його провідних фахівців щодо обраного напрямку досліджень;

- вивчення теоретичних класичних історичних джерел за обраною науковою проблемою в межах науково-дослідних тем кафедри історії, правознавства та методики навчання й діяльності навчально-наукової лабораторії «Глухівщинознавство: в умовах реалізації концепції Нової української школи» та відповідно до наукової проблеми дослідження магістерської роботи;

- визначення стану розробленості питань обраної наукової проблеми у вітчизняній та іноземній літературі;

- визначення структури та основних завдань магістерського дослідження;

- апробація основних теоретичних та практичних рекомендацій магістерської роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових статей, методичних рекомендацій тощо);

- оформлення наукових пошуків у завершене магістерське дослідження.

Компетентності та програмні результати навчання

Зміст практики спрямований на формування в здобувачів вищої освіти **компетентностей**, зокрема:

Інтегральної: Здатність розв'язувати складні задачі в галузі середньої освіти як галузі професійної діяльності й комплексні проблеми історії під час навчання, що передбачає проведення дослідницької роботи щодо наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальних:

ЗК 1. Володіння культурою мовлення, здатність до сприйняття, узагальнення інформації

ЗК 2. Готовність до кооперації з колегами, роботи в колективі

ЗК 3. Прагнення до саморозвитку, підвищення кваліфікації та майстерності

ЗК 5. Постановки цілей та визначення шляхів їх досягнення.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання на практиці

Фахових:

ФК 1. Уміння розглядати історичні явища та процеси в розвитку та конкретно-історичних умовах певної епохи.

ФК 4. Вміння студентів працювати з історіографічною та актовою спадщиною.

ФК 6. Вміння студентів формувати усні та письмові висловлення щодо історичних фактів, історичних постатей та історичних теорій.

Зміст практики спрямований на досягнення здобувачами вищої освіти **програмних результатів навчання**, зокрема:

ПРН 4. Знати новітні базові методики із вивчення та реконструкції психолого-педагогічного портрету окремих учнів, студентів та досліджуваної групи в школі або ВНЗ.

ПРН 5. Знати напрацювання вітчизняних та зарубіжних мислителів з питання розробки моделей інтерпретації історіографічної та джерелознавчої спадщини.

ПРН 6. Уміння розробляти план та застосовувати сучасні методики психолого-педагогічного вивчення особливостей психологічного розвитку, соціалізації учнів/студентів та вдало інтерпретувати отримані результати.

ПРН 7. Уміння застосовувати історичні документи, напрацювання відомих істориків при аналізі соціально-економічного, суспільно-політичного, культурно-освітнього поступу людських спільнот та цивілізацій від доби палеоліту до сьогодення.

ПРН 8. Застосовувати сучасні теоретико-методологічні напрацювання при аналізі рівня інформаційного потенціалу вітчизняної та зарубіжної історіографічної традиції та джерельної спадщини.

ПРН 11. Здатність вибирати та класифікувати історіографічну спадщину та джерельну базу з метою розкриття її інформаційного потенціалу при побудові моделей поступу людських спільнот в політичній, економічній та культурно-ідеологічній сферах.

ПРН 12. Здатність побудувати психолого-педагогічний портрет учня/студента, колективу для обрання оптимальних методик викладу матеріалу історичного та правового характеру.

ПРН 14. Розділяти на групи, порівнювати інформаційні можливості історіографічної спадщини та джерельної бази при здійсненні науково-дослідницької роботи, у процесі вивчення окремих періодів поступу людських спільнот.

ПРН 17. Здатність класифікувати історіографічну спадщину та джерела при здійсненні науково-дослідної роботи, вивченні людських спільнот різних епох.

ПРН 18. Здатність вибирати, упорядковувати та вдало поєднувати різні методи та засоби для активізації пізнавальної діяльності учнів/студентів при вивченні, закріпленні нового матеріалу на заняттях з історії.

ПРН 19. Здатність оцінювати важливість використання історіографічної спадщини та джерельної бази в навчальному процесі та науково-дослідній діяльності.

ПРН 20. Володіти діловим мовленням; знати основні ідіоматичні вирази ділової української та іноземної мови; застосовувати здобуті професійні та комунікативні навички для презентації результатів власних педагогічних та історичних досліджень та досліджень.

ПРН 21. Оцінювати ефективність методів та засобів вивчення історії для аргументованого обрання в подальшому найбільш вдалих.

II. 3. 2. Зміст та організація практики

Об'єктом дослідницької практики з написання магістерської роботи є науково-дослідна, науково-методична, інформаційна, культурно-просвітницька робота. Дослідницька практика з написання магістерської роботи є важливою складовою

програми підготовки магістра, що має на меті систематизацію, розширення і закріплення професійних знань, формування у студентів компетентностей ведення самостійної наукової роботи, дослідження та експериментування. Сутність практики полягає у залученні здобувачів вищої освіти до самостійної дослідницької роботи, ознайомленні з методикою проведення науково-дослідної роботи.

Предметом дослідницької практики з написання магістерської роботи є поглиблення навичок самостійної наукової роботи, розширення наукового світогляду здобувачів вищої освіти, дослідження проблем практики та вміння пов'язувати їх з обраним теоретичним напрямком дослідження, визначати структуру та логіку магістерської роботи.

Дослідницька практика з написання магістерської роботи повинна відповідати напряму наукових досліджень студента магістратури. Під час такої практики надається можливість використати нові методи та отримати необхідні результати досліджень, що їх проводить студент при написанні магістерської роботи.

ОК «Дослідницька практика з написання магістерської роботи» передбачено наступні види діяльності:

1. Обґрунтування теми магістерського дослідження (Актуальність, науковий апарат, зміст).
2. Календарний план виконання наукового дослідження. Розробляється у вигляді таблиці, яка містить такі поля: № етапу; зміст роботи; метод; обсяг; передбачуваний результат; термін виконання; примітка.
3. Аналіз наукової літератури, інтернет-ресурсів та джерельної бази наукового дослідження:

3.1 Підготовка довідки з аналізом історіографії наукової проблематики з якої ведеться дослідження та написання магістерської роботи.

3.2 Підготовка довідки опрацьованих ресурсів (в т.ч. інтернет-ресурсів) з досліджуваної теми з переліком бібліографії з проблеми наукового дослідження (згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання»).

3.3 Підготовка довідки з характеристикою комплексу архівних та опублікованих матеріалів (історичних джерел), використання яких дозволило вирішити завдання дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи.

4. Аналіз базових понять з теми дослідження (не менше 10 термінів).

5. Проєкт розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / план-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту тощо, який (які) якісно розкриває (-ють) методичний аспект дослідження теми з історії та сприятимуть уведенню означеної тематики до освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти.

6. Аналіз застосовуваних у проєкті розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / план-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту методів, засобів та прийомів освітньої діяльності учнів конкретного класу з метою більш якісного засвоєння історичної теми в освітньому процесі закладів загальної середньої та / або позашкільної освіти здобувачів.

8. Публікація з теми наукового дослідження: доповідь на наукову конференцію **Обсягом 4 - 5 сторінок.** та / або наукова стаття з теми дослідження з дотриманнями вимог фахового видання. **Обсяг - 6 - 8 сторінок.**

9. Презентація до доповіді на конференцію.

10. Презентація-звіт з практики до доповіді на підсумкову конференцію.

Організаційні основи практики.

Перший етап дослідницької практики з написання магістерської роботи охоплює такі завдання:

- 1) Участь у настановній конференції з організації дослідницької практики. Співбесіда з науковим керівником щодо уточнення завдань і змісту практики.
- 2) Участь у підсумковій конференції практики.
- 3) Ознайомлення з порядком організації планування, ведення та забезпечення дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти.

Другий (дослідницький) етап практики передбачає:

2-й семестр

1) Обґрунтування теми магістерського дослідження (Актуальність, науковий апарат, зміст). **Обсягом – до 5 сторінок.** (Обґрунтування подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „обгр.doc”*).

2) Оформлення календарного плану виконання наукового дослідження у вигляді таблиці, яка містить такі поля: № етапу; зміст роботи; метод; обсяг; передбачуваний результат; термін виконання; примітка. Календарний план має містити не менше 10 позицій. (Календарний план подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „к_план.doc”*). (додаток Г);

3) Проєкт розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / план-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту тощо, який (які) якісно розкриває (-ють) методичний аспект дослідження теми (III розділ кваліфікаційної роботи, п. 3.2. та додатки) з історії та сприятимуть уведенню означеної тематики до освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти. **Обсягом 4-8 сторінок.**

(Проєкт методичних матеріалів подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „конспект.doc”*, матеріали (за потреби) в окрему папку „матеріали”).

4) Аналіз застосовуваних у проєкті розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / план-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту методів, засобів та прийомів освітньої діяльності учнів конкретного класу (для підготовки п. 3.1. кваліфікаційної роботи) з метою більш якісного засвоєння історичної теми в освітньому процесі закладів загальної середньої та / або позашкільної освіти здобувачів. **Обсягом 1-3 сторінки.**

(Матеріали подають у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „методика.doc”*, матеріали (за потреби) в окрему папку „матеріали”).

5) Інформація про співпрацю із закладами освіти (список потенційних вступників)

(Інформація подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „профорієнтація.doc”*).

б) Апробація результатів дослідження під час наукових заходів з дотриманням принципів академічної доброчесності:

Підготовка й опублікування тез доповідей (для денної форми – 1-3, для заочної – 1-2) за темою наукового дослідження під час участі в наукових заходах (конференції, семінарі, вебінарі тощо).

(Доповідь та / або стаття подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „публікація.doc”*).

- 7) Презентація до доповіді на конференцію (8-12 слайдів).
(Презентація подається у електронному вигляді - *файл „пр_допов.ppt”*).
- 8) Презентація-звіт з практики до доповіді на підсумкову конференцію (10-15 слайдів).
(Презентація подається у електронному вигляді - *файл „пр_звіт.ppt”*).

3-й семестр

9) Уточнення календарного плану виконання наукового дослідження у вигляді таблиці, яка містить такі поля: № етапу; зміст роботи; метод; обсяг; передбачуваний результат; термін виконання; примітка. Календарний план має містити не менше 10 позицій. (Календарний план подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „к_план.doc”*). (додаток Г)

10) Аналіз наукової літератури, інтернет-ресурсів та джерельної бази наукового дослідження (українською мовою та іноземними (20-30%), крім російською):

10.1. Підготовка довідки (**обсягом 2-4 сторінки**) з аналізом історіографії наукової проблематики з якої ведеться дослідження та написання магістерської роботи.

(Довідка подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „історіографія.doc”*, матеріали (за потреби) у окрему папку „матеріали”).

10.2. Підготовка довідки (**обсягом 2-4 сторінки**) опрацьованих ресурсів (в т. ч. інтернет-ресурсів) з досліджуваної теми з переліком бібліографії (українською мовою та іноземними (20-30%), крім російською) з проблеми наукового дослідження (згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання»). До аналізу додаються отримані матеріали. (додаток В 1);

(Довідка подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „бібліографія.doc”*, матеріали (за потреби) у окрему папку „матеріали”).

10.3. Підготовка довідки (**обсягом 1-3 сторінок**) з характеристикою комплексу архівних та опублікованих матеріалів (історичних джерел), використання яких дозволило вирішити завдання дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи.

(Довідка подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „джерела.doc”*, матеріали (за потреби) у окрему папку „матеріали”).

11) Аналіз базових понять з теми дослідження (не менше 10 термінів). До кожного з термінів дається не менше 2-х визначень. Вказується автор визначення і джерело, з якого воно взяте. Позначається, яке з визначень найбільше підходить для використання у дослідженні. При відсутності готових визначень з літератури, або їх невідповідності меті дослідження формулюється власне визначення. **Обсягом 2 - 3 сторінки**.

(Аналіз подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „поняття.doc”*).

12) Підготовка та виступ на передзахисті кваліфікаційної (магістерської) роботи.

(Презентація виступу подається у електронному вигляді - *файл „передз_допов.ppt”*).

13) Інформація про співпрацю із закладами освіти (список потенційних вступників)

(Інформація подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „профорієнтація.doc”*).

14) Апробація результатів дослідження під час наукових заходів з дотриманням принципів академічної доброчесності:

Підготовка й опублікування наукових статей та / або тез (для денної форми – 1-3, для заочної – 1-2) за обраним напрямом досліджень;

(Доповідь та / або стаття подається у роздрукованому і електронному вигляді - *файл „публікація.doc”*).

15) Презентація до доповіді на конференцію (8-12 слайдів).

(Презентація подається у електронному вигляді - *файл „пр_допов.ppt”*).

16) Презентація-звіт з практики до доповіді на підсумкову конференцію (10-15 слайдів).

(Презентація подається у електронному вигляді - *файл „пр_звіт.ppt”*).

Третій (підсумковий) етап практики пов'язаний з:

1) Самооцінкою виконаної роботи (визначення студентом, яких помилок припустився через нестачу професійних знань і умінь (вміння відбору й структурування й візуалізації матеріалу статті, тез конференцій тощо), а які зумовлені його особистісними якостями (способи взаємодії з науковцями, рівень емпатії, стиль спілкування, емоційність тощо). Аналіз результатів практики, рефлексія, самодіагностика власних досягнень за результатами проходження практики шляхом складання звіту про проходження практики.

2) Підготовка звітної документації про проходження практики.

3) Захист результатів практики у встановленому порядку. Представлення звітних матеріалів про проходження практики.

Загальне керівництво практикою покладається на завідувача випускової кафедри.

Безпосереднє керівництво практикою здобувача вищої освіти, науково-методичне консультування та поточний контроль за виконанням програми практики здійснюється його науковим керівником, який:

- забезпечує планування, чітку організацію та облік результатів практики;
- затверджує загальний план-графік практики, його місце в системі індивідуального планування здобувача вищої освіти;
- надає методичну допомогу в плануванні та організації наукової взаємодії;
- контролює роботу здобувача вищої освіти під час проходження практики, вживає заходи щодо ліквідації недоліків в її організації;

П. 3.3. Форми і методи контролю

Вимоги до звітної документації

За підсумками проходження дослідницької практики з написання магістерської роботи здобувач вищої освіти за погодженням та підписом наукового керівника у триденний термін після її завершення подає:

Завідувачу кафедри та науковому керівнику:

2-й семестр

- 1) Обґрунтування теми магістерського дослідження (до 5 сторінок);
- 2) календарний план виконання наукового дослідження (*додаток Г*);

3) проєкт розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / план-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту тощо, який (які) якісно розкриває (-ють) методичний аспект дослідження теми з історії;

4) перелік методів, засобів та прийомів освітньої діяльності учнів конкретного класу, що застосовуються у проєкті розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / план-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту з метою більш якісного засвоєння історичної теми в освітньому процесі закладів загальної середньої та / або позашкільної освіти здобувачів;

5) тези доповідей (для денної форми – 1-3, для заочної – 1-2) за темою наукового дослідження, здійснених під час участі в наукових заходах (конференції, семінарі, вебінарі тощо) офлайн та онлайн за допомогою мережі Інтернет;

6) Презентація до доповіді на конференцію (8-12 слайдів).

(Презентація подається у електронному вигляді - *файл „пр_допов.ppt”*).

7) Презентація-звіт з практики до доповіді на підсумкову конференцію (10-15 слайдів).

3-й семестр

8) уточнений календарний план виконання наукового дослідження (додаток Г);

9) довідка (2-4 сторінки), яка розкриває стан наукової розробленості обраної наукової проблематики з аналізом історіографії наукової проблеми з якої ведеться дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи;

10) довідка (2-4 сторінки) опрацьованих ресурсів (в т.ч. інтернет-ресурсів) з досліджуваної теми з переліком бібліографії (українською мовою та іноземними (20-30%), крім російською) з проблеми наукового дослідження (згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання») (додатки В 1 та В 2);

11) довідка (2-4 сторінки), що містить аналіз джерельної бази наукового дослідження з характеристикою комплексу архівних та опублікованих матеріалів, використання яких дозволило вирішити завдання дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи;

12) перелік базових понять з теми дослідження (не менше 10 термінів);

13) матеріали наукових статей та / або тез доповідей (для денної форми – 1-3, для заочної – 1-2) за темою наукового дослідження, здійснених під час участі в наукових заходах (конференції, семінарі, вебінарі тощо) офлайн та онлайн за допомогою мережі Інтернет;

14) Презентація до доповіді на конференцію (8-12 слайдів).

(Презентація подається у електронному вигляді - *файл „пр_допов.ppt”*).

15) Підготовка та виступ на передзахисті кваліфікаційної (магістерської) роботи

(Презентація виступу подається у електронному вигляді - *файл „перед_допов.ppt”*).

16) Презентація-звіт з практики до доповіді на підсумкову конференцію (10-15 слайдів).

Підбиття підсумків проходження практики здобувачами вищої освіти здійснюється на звітній конференції у 2-му та 3-м семестрах за участю завідувача

кафедри, гаранта ОПП та наукових керівників кваліфікаційних (магістерських) робіт, що передбачає захист результатів практики у вигляді мультимедійної презентації та доповіді студента, відповідей на запитання.

До захисту допускаються здобувачі вищої освіти, які у повному обсязі виконали індивідуальний план практики і надали пакет документів, передбачених п. 3.1.

Студенти, які не виконали індивідуальний план проходження практики, до її захисту не допускаються. Здобувачі вищої освіти, які не виконали програму практики з поважних причин (в умовах поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» залежно від епідемічної ситуації в регіоні та воєнного стану внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну), що має бути підтверджено документально, направляються на дослідницьку практику повторно у вільний від навчання час.

Студенти, які не пройшли практику або не виконали програму практики без поважних причин, і отримали негативну характеристику, незадовільну оцінку при захисті звіту, повинні ліквідувати заборгованість з проходження практики в терміни, встановлені рішенням кафедри.

Система оцінювання дослідницької практики

З огляду на важливість встановлення рівня практичної підготовленості здобувачів вищої освіти другого рівня до професійної діяльності, формою підсумкового контролю з ОК «Дослідницької практики з написання магістерської роботи» є залік, що передбачає, крім виставлення оцінки «зараховано»/ «незараховано», оцінювання результатів практики за 100-бальною шкалою на основі другого типу оцінювання, який містить такі складники: стартовий – оцінювання результатів виконання завдань практики; підсумковий – оцінювання наданої звітної документації та захисту результатів практики.

Практика оцінюється відповідно до наступного розподілу балів за видами робіт, що підлягають контролю:

2-й семестр

Вид роботи	Кількість балів
Обґрунтування теми магістерського дослідження	0-11 балів
Календарний план виконання наукового дослідження	0-10 балів
Проект розгорнутого плану-конспекту / програми спецкурсу (факультативу) / плану-конспекту виховного заходу / плану діяльності історичного гуртка (клубу) / програми педагогічного експерименту тощо, який (які) якісно розкриває (-ють) методичний аспект дослідження теми з історії	0-15 балів
Перелік методів, засобів та прийомів освітньої діяльності учнів конкретного класу, що застосовуються у проєкті	0-14 балів

Інформація про співпрацю із закладами освіти (список потенційних вступників)	0-8 балів
Матеріали наукових статей та тези доповідей з презентацією	0-22 балів
Звітна документація	0-8 балів
Захист практики	0-12 балів
Загальна максимальна кількість балів	100 балів

3-й семестр

Вид роботи	Кількість балів
Календарний план виконання наукового дослідження	0-6 балів
Довідка, яка розкриває стан наукової розробленості обраної наукової проблематики з аналізом історіографії наукової проблеми з якої ведеться дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи;	0-8 балів
Довідка опрацьованих ресурсів з досліджуваної теми з переліком бібліографії з проблеми наукового дослідження	0-8 балів
Довідка, що містить аналіз джерельної бази наукового дослідження	0-8 балів
Перелік базових понять з теми дослідження	0-7 балів
Інформація про співпрацю із закладами освіти (список потенційних вступників)	0-6 балів
Матеріали наукових статей та тез доповідей з презентацією	0-22 балів
Підготовка та виступ на передзахисті кваліфікаційної (магістерської) роботи	0-15 балів
Звітна документація	0-8 балів
Захист практики	0-12 балів
Загальна максимальна кількість балів	100 балів

Критерії оцінювання результатів практики:

- рівень володіння змістом та формами роботи, яка проводилася студентами у ході дослідницької практики з написання магістерської роботи;
- рівень повноти наповненості звіту та необхідних супроводжуючих документів, які розкривають хід виконання складники практики (копії документів, аналітичні та статистичні матеріали тощо);
- актуальність і достовірність поданої у звіті інформації;
- дотримання вимог щодо змісту та оформлення структурних частин програми практики;
- повне знання відповідного матеріалу, публікацій з обраної проблематики.
- ґрунтовність репрезентації власного наукового та дослідницького доробку;
- змістовність виступу на конференції;

– дотримання студентами етичних правил, правил внутрішнього розпорядку Університету.

Підсумкову оцінку практики пропонує науковий керівник магістерської практики на основі представлених звітних матеріалів та виступу студента під час звітної конференції.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Робота здобувачів вищої освіти за період дослідницької практики з написання магістерської роботи оцінюється за такими критеріями:

Оцінка *«Відмінно»* (А 90-100 балів) виставляється студентам, які виконали завдання практики на високому науково-методичному рівні; ними кваліфіковано формулювались та розв'язувались проблеми виховання та освіти, раціонально використовувались різноманітні методи навчання та засоби активізації учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, доцільно підбирався матеріал до занять, ефективно використовувалась матеріальна база, підтримувалась зацікавленість учнів протягом занять та в ході здійснення науково-дослідницької роботи, методично грамотно здійснений аналіз програм та проведення занять гуртків, коли студенти показали глибокі знання матеріалу за фахом, психолого-педагогічної теорії та творчу самостійність у доборі навчального й дидактичного матеріалу для проведення та аналізу занять, якісно розробили дослідницький проект.

Оцінка *«Добре»* (В 82-89 балів) виставляється в тому випадку, коли заняття гуртка студентами проведені на високому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять, розробці дослідницького проекту.

Оцінка *«Добре»* (С 74-83 бали) виставляється в тому випадку, коли заняття гуртка студентами проведено на достатньому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; невдало поєднувались методи навчання та використовувалась наочність, якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять й розробці дослідницького проекту.

Оцінки *«Задовільно»* (Д 64-73 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; студенти, які не завжди вміли встановити контакт із учнями, не бачили своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінки *«Задовільно»* (Е 60-63 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки у викладанні фактичного матеріалу та в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; не завжди вміло встановлювали контакт з учнями, не бачили та не виправляли своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінка «Незадовільно» (FX 35-59 балів) виставляється в тому випадку, коли не були виконані навчально-виховні завдання, практикант допустив серйозні помилки під час викладання навчального матеріалу, не забезпечив належної дисципліни на занятті, а також показав низький рівень знань психолого-педагогічної теорії та не критично ставився до своєї роботи.

При виставленні підсумкової оцінки за педагогічну практику враховується ефективність проведення студентом занять, участь у методичній та дослідницькій роботі, його відношення до педагогічної професії, до учнів, якість звітної документації, виконання всіх видів завдань практики.

Рекомендована література до виконання практики

Основна:

1. Архівні установи України: довідник. Т. 1. Державні архіви / Держкомархів України. УНДІА СД: редкол.: Т. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. 2-е вид., доп. Київ, 2005. 692 с.
2. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: АБУ, 2002. 480 с.
3. Бірта Г. О., Бургу Б. Г. Методологія і організація наукових досліджень. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Burhu_Yurii/Metodolohiia_i_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzhen.pdf (дата звернення 22.06.2021).
4. Безуглий А.М., Співачевський І.Г. Шкільний геологічний словник-довідник. Київ: Радянська школа, 1976. 164 с.
5. Белікова М., Зайцева В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя, 2015. 180 с. URL: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/1935> (дата звернення 25.06.2021).
6. Важинський С. Е., Шербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
7. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України: підручник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. 480 с.
8. Гаврилов Є.В., Дмитриченко М.Ф. Технологія наукових досліджень і технічної творчості. Київ: Знання України. 2007. 318с.
9. Голубець М. А. Від біосфери до соціосфери. Львів, 1997. 256 с.
10. Джерелознавство історії України: довідник / ред. кол.: Боряк Г. В., Войцехівська І. Н., Калакура Я. С. (заст. голови), Павленко С. Ф., Слюсаренко А. Г., Сохань П. С. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1998. 212 с.
11. Загальні положення та правила складання ДСТУ 8302:2015 http://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf (дата звернення 17.04.2021)
12. Залізник Л. Л., Моця О. П., Зубар В. М. Археологія України: Курс лекцій: навч. посібник / за ред. Л. Л. Залізняка. Київ: Либідь, 2005. 567 с.
13. Історичне джерелознавство. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я. С. Калакура (кер. авт. колективу) та ін. Київ: Либідь, 2017. 512 с.
14. Калакура Я. С. Українознавче дослідження: теорія та методологія. Тернопіль: Джура, 2012. 294 с

15. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Слово, 2009. 240 с.
16. Лівінський О. М., Курок О. І., Гридякін В. М., Зінченко В. П. Методологія і методи наукових досліджень. Навч. посібник. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. 196 с.
17. Мокін Б. І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. 2-е вид., змін. та доп. Вінниця : ВНТУ, 2015. 317 с.
18. Основи історичного музеєзнавства: Навчально-методичний комплекс нормативного курсу. Укладач проф. О. Потильчак. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. 57 с. URL: <http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/60.html> (дата звернення 21.06.2021).
19. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
20. Основні вимоги до оформлення списку літератури за новими стандартами: методичні рекомендації / уклад.: М.П.Гребенюк, Г.З.Шевчук. Луцьк: ВІППО, 2019. 60 с.
21. Палеонтологія, палеоекологія, еволюційна теорія, стратиграфія: словник-довідник / за ред. В. П. Макридіна, І. С. Барскова. Харків, 1995. 288 с.
22. Салата О. Основи музеєзнавства: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця, 2015. 163 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf (дата звернення 22.06.2021).
23. Словник-довідник з археології / редактор, укладач та керівник авторського колективу Н.О. Гаврилюк. Київ: Наук, думка, 1996. 430 с.
24. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. Археологія та стародавня історія України. Київ, 1992. 375 с.
25. Христова Н. Схема класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 11. С. 77–108.
26. Шевченко В., Ломачинська І. Музеєзнавство: навчальний посібник для дистанційного навчання Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/1522730/> (дата звернення 19.06.2021).
27. Шовкопляс І.Г. Основи археології: навч. посібник. Київ: Радянська школа, 1977. 265 с.
28. Якубовський В.І. Музеєзнавство: підручник. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2010. 352 с.

Електронні джерела:

1. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с. URL: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/gornostal/vajinskii%20posibnyk.pdf> (дата звернення 14.07.2021).
2. Галевич О., Штогрин І. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: метод. рекомендації з впровадження. Львів. 2008. 20 с. // Методологія наукової роботи. URL: http://nauka.ho.ua/books_dis.htm (дата звернення 22.06.2021).
3. ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. URL: <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf> (дата звернення 22.06.2021).
4. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець ;

редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй ; Науково- технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 117 с. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_4_12_red1.pdf (дата звернення 22.06.2021).

5. Наукова та інноваційна діяльність України : Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf (дата звернення 22.06.2021).

6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 груд. 1993 р. зі змінами. № 3792-ХІІ VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 22.06.2021).

7. Про музеї і музейну справу: Закон України від 29 червн 1996 р. зі змінами. № 250/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 22.06.2021).

8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 25 груд. 2015 р. зі змінами. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення 22.06.2021).

9. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення 22.06.2021).

10. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) / МОН України. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf> (дата звернення 15.06.2021).

Інформаційні ресурси:

11. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 22.06.2021).

12. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/> (дата звернення 22.06.2021).

13. Офіційний Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 22.06.2021).

14. Офіційний сайт Державної архівної служби України; науково-практичний журнал «Архіви України». URL: <https://archives.gov.ua/ua/> (дата звернення 22.06.2021).

15. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua> (дата звернення 22.06.2021).

16. Американська бібліотека НаУКМА. URL: <http://www.library.ukma.kiev.ua/amer> (дата звернення 22.06.2021).

17. Бібліотека Конгресу США. URL: <http://www.loc.gov> (дата звернення 22.06.2021).

18. Британська бібліотека. URL: <http://www.bl.uk> (дата звернення 22.06.2021).

19. Німецька національна бібліотека. URL: <http://www.d-nd.de> (дата звернення 22.06.2021).

20. Національна бібліотека Франції. URL: <http://www.bnf.fr> (дата звернення 22.06.2021).

21. Європейська цифрова бібліотека (Europeana). URL: <http://dev.europeana.eu> (дата звернення 22.06.2021).

22. Google Scholar або Google Академія: пошукова система і некомерційна бібліометрична база даних, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування. URL: <https://scholar.google.com.ua/> (дата звернення 22.06.2021).

Словник базових понять

Адаптація (соціальна) – процес активного пристосування індивіда до змін середовища за допомогою соціальних засобів.

Атестація – це об'єктивна оцінка відповідності фактичних значень показників якості, які характеризують підготовку випускників і організацію навчально–виховного процесу в закладі освіти відповідно до державних вимог.

Базова школа – загальноосвітня чи спеціальна школа при педагогічних навчальних закладах, в якій проводиться педагогічна практика студентів чи наукові дослідження проблем навчання й виховання.

Батьківські збори – одна з форм зв'язку школи з батьками і пропаганди серед них педагогічних знань.

Виховання (у вузькому розумінні) – цілеспрямована взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на формування певних якостей, властивостей, стосунків людини.

Виховання (у широкому значенні) – забезпечення передачі від покоління до покоління накопиченого соціально – культурного досвіду та цінностей.

Виховна система – цілісна та упорядкована сукупність компонентів, інтеграція та взаємодія яких сприяє ефективному та цілеспрямованому розвитку особистості.

Гігієна уроку – система заходів, спрямованих на попередження розумової і фізичної перевтоми учнів під час занять.

Гуртки учнівські – самодіяльні об'єднання учнів, які займаються поглибленим вивченням питань науки, літератури, мистецтва, одна з форм позакласної й позашкільної роботи.

Дидактика – частина педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання, виховання в процесі навчання.

Діяльність – спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни.

Етнопедagogіка – наука про народну педагогіку.

Єдиний шкільний режим грамотного письма й культури мови – сукупність педагогічних вимог, які ставляться до усної й письмової мови учнів та вчителів.

Засіб – спосіб, прийом дії для досягнення результату; знаряддя для здійснення результату.

Зміст навчання – зміст, обсяг навчальної інформації, її структура, засвоєння якої дає можливість здобуття загальної освіти.

Знання – особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності.

Ілюстративність у навчанні – вид наочності, який полягає у використанні на заняттях у школі творів живопису, прикладів з художньої літератури, документів, кінофільмів і телепередач.

Класний журнал – основний документ, що містить запис тем, які вивчаються, відвідування й успішності учнів протягом року.

Класний керівник – учитель, який поряд з викладанням того чи іншого предмета здійснює загальну роботу по об'єднанню зусиль учителів, що працюють в тому чи іншому класі, координації їхніх вимог для досягнення найкращих результатів у виховній і навчальній роботі з учнями класу.

Компетентний – особа, яка має рівень знань та спеціальних умінь, що є достатніми і відповідають певним професійним стандартам.

Компетентність – це сукупність встановлених в офіційній формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь – якої посадової особи, які визначають її можливості приймати обов'язкові для виконання рішення, контролювати їх виконання, вживати заходів відповідальності. Компетентність – це знання аспектів життя і сфер діяльності людини, навички творчого володіння інтелектуальним і фізичним інструментарієм.

Логічне запам'ятовування – найбільш економний і продуктивний спосіб запам'ятовування, що ґрунтується на розумінні матеріалу, який запам'ятовується на встановленні осмислених зв'язків між його окремими частинами.

Метод проектів – організація навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування і виконання практичних завдань – проектів.

Мова навчання – мова, якою здійснюється навчально–виховна робота за певної системи народної освіти.

Мотивація – спонукальна причина дій і вчинків людини.

Навчання – це взаємодія вчителя та учнів з метою засвоєння останнім соціального досвіду; забезпечення умов для успішного учіння як з боку того, хто навчається, так і з боку того, хто навчає.

Навчальна діяльність – складне за змістом та структурою явище, що формується тільки в спільній роботі вчителя та учнів.

Національний виховний ідеал – базується на загальнолюдських цінностях і включає в себе ті риси, які відповідають духовності чи звичаям даного народу.

Педагогічна (професійна) майстерність – сукупність певних якостей особистості вчителя, які зумовлюються високим рівнем його психолого–педагогічної підготовки, здатності оптимально вирішувати педагогічні завдання (навчання, виховання, розвитку школярів).

Позакласна робота в школі – складова частина навчально–виховної роботи, одна з форм організації дозвілля учнів.

Практика педагогічна студентів – спосіб вивчення навчально–виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів.

Провідний тип діяльності – діяльність, що найбільше сприяє розвитку дитини в даний період її життя.

Процес виховання – цілісний процес, в якому органічно поєднані змістова і процесуальна сторони. Змістова сторона характеризує сукупність виховних цілей. Процесуальна – характеризує самокерований процес педагогічної взаємодії вчителя та учнів.

Режим шкільний – організований порядок чергування й характер зв'язків різних видів навчання, праці та відпочинку школярів; одна з найважливіших умов навчання, виховання і фізичного розвитку учнів.

Самовиховання – систематична й свідома діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок.

Самоврядування дитяче – участь дітей в управлінні й керівництві справами свого колективу.

Самопізнання – початковий етап виховання особистості, виявлення та вивчення нею своїх особливостей, визначення цінностей, формування провідних мотивів та мотивацій, характеру.

Самоусвідомлення – усвідомлення вихованцем себе як особистості, свого місця у суспільній діяльності. Вищий рівень розвитку самостійності.

Самореалізація – організовуючи свою поведінку та діяльність, вихованець, відповідно до встановлених правил, керує своєю діяльністю і ефективно працює над собою.

Система – форма, спосіб організації чого–небудь. Значна кількість елементів, закономірно пов'язаних між собою.

Системний підхід до виховання – проектування та керування поступовим становленням якостей особистості.

Такт педагогічний – почуття міри в застосуванні засобів педагогічного впливу на дітей. Проявляється в умінні вчителя поводитися належним чином, просто й переконливо розмовляти з вихованцями, поважати їхню гідність, ставити розумні й педагогічно обґрунтовані вимоги.

Учнівське шкільне самоврядування – форма участі школярів в управлінні навчально–виховною діяльністю школи; засіб реалізації принципу демократизації школи.

Учіння – це діяльність учнів із засвоєння змісту освіти.

Характеристика педагогічна – документ, який відображає поведінку й успішність учнів з окремих предметів і видів занять, їхню позакласну й громадську діяльність, інтереси й нахили до окремих видів занять, фізичний і розумовий розвиток, дисциплінованість і моральні риси.

Цілісна система виховання – сукупність закономірно побудованих, динамічно пов'язаних між собою компонентів виховного впливу, таких, як комплекс виховних цілей; спільність людей, які їх реалізують; діяльність, яка спрямована на реалізацію поставлених цілей; відносини, що складаються між учасниками цієї діяльності; прогнозовані результати та ін.

Школа – навчально–виховний заклад для навчання, освіти і виховання дітей, молоді та дорослих.

Д О Д А Т К И

**Зразки оформлення звітної документації,
яка подається на перевірку груповому керівникові**

Додаток А. 1

Зразок оформлення титульної сторінки теки з документацією

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ДОКУМЕНТАЦІЯ

з педпрактики

студента(ки) ____ групи ____ курсу

Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка

(П.І.Б)

який(яка) проходив(ла) практику в

(повна назва освітнього закладу)

з _____ по _____ 202_ р.

Груповий керівник:

(П. І. Б.)

Глухів 202 __ р.

Зразок оформлення індивідуального плану роботи магістранта

Титульна сторінка

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

“Затверджую”
Груповий керівник _____

« ____ » _____ 20__ р.

Індивідуальний план роботи магістранта-практиканта
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка,
який(яка) проходив(ла)практику
у ЗОШ ІІ-ІІІ ст. _____

м.(с.) _____ з « ____ » _____ 202__ р. по « ____ » _____ 202__ р.

Глухів – 20__ р.

Друга сторінка

Дата	Навчально-методична робота	Відмітка про виконання	Виховна робота	Відмітка про виконання	Робота над психологічним завданням	Відмітка про виконання

Схема щоденника психолого-педагогічних спостережень

1 сторінка

Щоденник психолого-педагогічних спостережень
студента – практиканта

(П.І.Б.)

групи _____ курсу _____ Навчально-наукового інституту філології та
історіїГлухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка,

який (а) проходить педагогічну практику

у _____ класі, ЗЗСО _____ з _____ по _____ 20__ р.

Керівник практики від ЗВО _____

Директор школи _____

Завуч школи _____

Методисти університету _____

Класний керівник _____

2 сторінка

Розклад уроків та дзвоників

3 сторінка

Список учнів з дорученнями.

4 сторінка

Список учителів-предметників, які викладають у даному класі

5 сторінка

а) календарний графік залікових уроків із предмету;

б) дата залікового виховного заходу.

6 сторінка

Схематичне розміщення школярів у класі.

7 сторінка й наступні за нею наводиться психолого-педагогічний аналіз
проведеної роботи – спостереження та аналіз відвіданих і проведених уроків та
виховних заходів, результати спостережень за учнем та класним колективом з
метою написання психолого-педагогічної характеристики.**Психолого-педагогічний аналіз проведеної роботи**

Дата	Характеристика-опис проведеної роботи	Зауваження, рекомендації
21.01.20__ р. Понеділок		

Примітка. У щоденник психолого-педагогічних спостережень студент-практикант систематично записує свої враження про кожний шкільний день, веде тезисні записи відвіданих уроків і виховних заходів, відмічає результати проведених спостережень, психолого-педагогічного вивчення особистості учня, відомості про проведену в класі навчально-виховну роботу.

Щоденник – це не просто поденна констатація фактів, а глибокий аналіз (психолого-педагогічний) і оцінка всіх явищ навчально-виховного процесу. Запис у щоденнику ведеться впродовж робочого дня або після його закінчення.

Схема звіту студента-практиканта

ЗВІТ

Студента-практиканта _____
(П.І.Б.)

групи _____ курсу _____ Навчально-наукового інституту філології та історії,

який (яка) проходив педагогічну практику

в _____ класі _____
(повна назва освітньої установи)

з _____ по _____ 20__ р.

Груповий керівник практики _____
(П.І.Б.)

Класний керівник _____
(П.І.Б.)

Звіт пишеться відповідно до змісту діяльності студентів та індивідуального плану їхньої роботи.

1. Коротка характеристика умов навчання в даній ЗОШ (обладнання, матеріальна база, склад учителів, успішність, науково-методична проблема, над якою працює педагогічний колектив закладу, шляхи реалізації (коротко).
2. Виконання індивідуального плану. Відхилення від плану.
3. Враження від відвіданих занять, які методи викладання сподобались, чому?
4. Кількість проведених уроків, їх критична оцінка (труднощі при підготовці і проведенні уроків).
5. Проведення виховного заходу. Аналіз рівня володіння методиками проведення виховних заходів (визначити якість теоретичних знань з педагогіки, психології, методики виховної роботи), умінь використовувати їх на практиці, знань шкільних підручників.
6. Участь у роботі методичних об'єднань, педрад, батьківських зборів.
7. Перелік вмінь і навичок, що були набуті в процесі практики.
8. Враження від практики. Загальні висновки, пропозиції відносно її поліпшення.

Вимоги до оформлення характеристики на роботу студента-практиканта

Характеристика (від грецького – той, що є відмітною рисою) – це документ, у якому поряд з інформацією про навчально-виховну діяльність студента подається комплексна оцінка його професійних та особистісних якостей, виявлених за час проходження педагогічної практики.

Реквізити характеристики

1. назва документа;
2. заголовок;
3. текст;
4. підписи керівних осіб;
5. дата;
6. печатка.

Структура характеристики

Назва документа друкується по центру аркуша великими літерами без лапок.

Заголовок характеристики – це інформація про особу студента-практиканта, відомості про місце його навчання та проходження практики, які викладають у родовому відмінку й розміщують у стовпчик біля правого берега документа. Цей реквізит розташовують на два міжрядкових інтервали нижче від назви документа.

Текст характеристики містить відомості про ефективність роботи студента-практиканта, результати виконання окремих видів діяльності тощо. Під час оцінювання особистісних якостей студента-практиканта описують враження, що склалися у процесі ділового (формального) й неформального спілкування.

Стиль викладу характеристики – офіційно-діловий. Варто уникати надто різких оцінок тих чи інших якостей. Документ повинен містити максимально об'єктивну інформацію. Водночас необхідно віддати перевагу більш ретельному опису найважливіших рис характеру та професійних навичок.

У підсумку роблять відповідні висновки й вказують рекомендовану оцінку за практику.

Підписує характеристику керівник освітньої установи та безпосередній начальник (класний керівник, учитель (і) фахового (их) предмету(ів) тощо).

Методичні матеріали на допомогу студенту в організації та проходженні практики

Додаток Б 1.

Зміст і оформлення виховного заходу

Виховний захід – це одна з найпоширеніших організаційних форм у позаурочній та позашкільній виховній роботі. Він повинен природно витікати із конкретних життєвих ситуацій у класі, школі, у навколишньому середовищі. Під час планування варто зважати на умови життя й оточення, на національну культуру, традиції, на вікові й індивідуальні особливості дітей конкретного класу, їхні інтереси, на завдання виховної роботи з певним класом, на особливості шкільного колективу.

Підготовка й організація виховного заходу спрямовані на формування й розвиток ставлення учнів до оточуючих людей і речей, підвищення рівня вихованості дітей. При цьому слід пам'ятати, що в процесі кожної взаємодії зазвичай розв'язують цілий комплекс виховних завдань.

Виховний захід – є процес, перебіг якого передбачає кілька взаємопов'язаних стадій (етапів):

1. Цілепокладання (аналіз обстановки, визначення актуальності теми заходу, цілі, завдання виховної справи).
2. Планування (підготовча частина, організаційна частина, складання програми позакласного заходу).
3. Організація діяльності вихованців.
4. Самовираження особистості й результати безпосереднього виховного впливу, колективний аналіз виховної дії, самоаналіз.
5. Педагогічна рефлексія та релаксація.

Складання програми позакласного заходу

Підготовча частина

Визначення мети й завдань заходу:

- обрати види, форми та методи роботи з урахуванням віку учнів;
- вибір форми виховних занять в залежності від змісту та від спрямування виховних завдань, віку учнів, рівня їх вихованості;
- продумати, як найоптимальніше залучити дітей до підготовки та проведення заходу;
- визначити можливість участі батьків, фахівців з тематики заходу, психологів, представників громадських організацій.

Організаційна частина

- добір тематичного матеріалу (змістовність, переконливість з огляду на застосування вербальних методів, методів привчання, спонування, а також вправлення, змагання , заохочення)
- застосування цікавих, творчих, індивідуальних завдань;
- побудова логічної послідовності й завершеності теми на підставі обраної мети заходу;
- визначення тривалості заходу з урахуванням віку вихованців та місця проведення;

- добір матеріалу для оформлення композицій з метою досягнення емоційності сприймання (за потреби).

Алгоритм роботи над виховним заходом

1. План підготовки (детальний). Письмовий виклад.
2. Написання сценарію. Письмовий виклад перебігу заходу.
3. Складання схеми аналізу запланованого заходу.

Послідовність оформлення виховного заходу

- 1 сторінка – титульна;
- 2 сторінка – відмітка про консультації та затвердження конспекту класним керівником і керівником групи;
- 3 сторінка – тема, мета, завдання заходу, форма проведення, діяльнісна структура, обладнання, місце проведення;
- 4 сторінка – зміст заходу;
- остання сторінка – використана література під час підготовки виховного заходу.

Схема написання конспекту виховного заходу

План-конспект виховного заходу

(тема заходу)

проведеного в _____ класі _____ школи _____

студентом (кою) _____ групи, _____ курсу _____ Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка

(П.І.Б.)

Тема: стислий, короткий вислів, іноді віршований, що розкриває суть виховного заходу.

Мета: ідеальне уявлення результату, який має бути досягнутий на практиці.

Загальна мета на тому чи іншому рівні таксономії (ієрархії) є синтетичною категорією, що охоплює всі аспекти педагогічної взаємодії. Вона конкретизується завданнями, які повинні бути реальними (посильними).

Завдання мають бути спрямовані на:

- а) емоційне стимулювання;
- б) формування відповідних мотивів;
- в) пізнання певних явищ, фактів;
- г) формування дієво-практичних навичок.

Форма проведення виховного заходу

(Реальний процес, пов'язаний з організацією виховної діяльності). Приклад: бесіда, круглий стіл, диспут, інформаційна година, інтелектуальна гра, турнір, усний журнал, родинне свято, виховна година, брейн-ринг, спортивне змагання, благодійні акції, аукціони, мандрівки тощо.

Вибір форми проведення залежить від змісту та спрямування виховних завдань, віку учнів, рівня їх виховання, особистого соціального досвіду; особливостей

дитячого колективу і його традицій; від технічних можливостей та рівня професіоналізму вчителя.

Засоби

Надбання матеріальної та духовної культури, що використовуються для вирішення виховної мети.

Місце проведення

Діяльнісна структура виховного заходу.

Продумати, як найоптимальніше залучити вихованців до підготовки та проведення виховного заходу.

Подається список вихованців з точним переліком доручень, ролей, дій, функцій.

Діяльність – фронтальна,
групова,
індивідуальна

Види фронтальної діяльності:

прослуховування вчителем, товаришами, перегляд кінофільму, переживання подій, осмислення отриманої інформації, участь у підготовці та проведенні виховного заходу.

Види групової діяльності:

підготовка монтажу, ілюстративного матеріалу, оформлення місця проведення, збирання інформації.

Види індивідуальної діяльності:

види діяльності, ролі, функції обговорювання в класі з метою їх оптимізації.

План виховного заходу

1. Організаційний етап.

а) розповідь, бесіда, емоційне стимулювання за допомогою створення виховних ситуацій,

2. Реалізаційний етап.

а) розкриття мети та задач заходу; спрямування дітей на роботу та пошук відповідей на питання.

б) використання методичних прийомів;

в) застосування тестів, анкет, відеосюжетів, ігрової діяльності.

3. Підсумковий етап.

а) аналіз позитивних досягнень учнів;

б) заключне слово вчителя;

в) ґрунтовність висновків, зроблених у ході заходу та по його завершенню.

Схема психолого-педагогічного аналізу виховного заходу

Протокол запису виховного заходу

Етап заходу та його зміст	Затрачено часу	Методи, прийоми та засоби, що використовувались	Форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів	Примітка

Орієнтовна схема аналізу виховного заходу

I. Цілі і завдання, що мають бути розв'язані в процесі підготовки й проведення виховного заходу. Особливості контингенту студентів. Наскільки враховані в змісті заходу потреби студентів, їхні інтереси і творча фантазія.

II. Процес підготовки: спрямовуюча роль куратора в ході підготовки заходу, надання в тактовній формі допомоги студентам; роль органів самоуправління в підготовці й проведенні заходу, позиція студентів у процесі підготовки цього заходу (розробка планів, контроль тощо); забезпечення дружної, злагодженої роботи колективу, формування відносин співробітництва, взаємодопомоги, відповідальності; організація діяльності студентів: чітке визначення функціональних обов'язків і повноважень кожного, конкретних строків виконання окремих завдань.

III. Проведення заходу.

1. Організація: готовність студентів до проведення заходу, оформлення приміщення, обладнання, наочність, використання технічних засобів, структурна схема заходу, чіткість, організованість, злагодженість у проведенні заходу, раціональність використання часу.

2. Зміст: актуальність теми, змістовна спрямованість, логічність, послідовність, цілеспрямованість, раціональність у доборі методів, їх осмислення, глибина висновків, зв'язок з життям групи, факультету, університету міста, району; добір питань, що хвилюють студентів.

3. Методика проведення: врахування вікових особливостей студентської аудиторії, можливість відвертого обміну думками, характер діалогу, стимулювання до дискусії, до вироблення єдиної думки.

4. Психологічна обстановка: поведінка студентів, їхня активність, зацікавленість, ставлення до заходу, поведінка викладача, куратора, його тон, ставлення до студентів, педагогічний такт, повага до самостійних думок, пропозиції, рішення учасників.

IV. Результати: вирішення конкретних завдань виховання в процесі підготовки й проведення заходу, ставлення студентів до його змісту.

V. Рекомендації.

ПРИКЛАДИ
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ
(МАГІСТЕРСЬКІЙ) РОБОТІ З УРАХУВАННЯМ НАЦІОНАЛЬНОГО СТАНДАРТУ
УКРАЇНИ ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
<p style="text-align: center;">Книги: Один автор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
<p style="text-align: center;">Два автори</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
<p style="text-align: center;">Три автори</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с.

	<p>3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.</p> <p>4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с.</p> <p>2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.</p> <p>3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с.</p> <p>4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Бутко М.П., Неживенко А.П., Пепа Т.В. Економічна психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.</p> <p>3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.</p>
Без автора	<p>1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.</p> <p>2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.</p> <p>3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p>

	<p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницького, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницького, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.</p> <p>2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.</p> <p>3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536.</p> <p>4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543.</p> <p>6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10.</p> <p>7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141.</p> <p>8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.</p>

Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. <i>Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України</i>, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с. 2. Историко-правовая спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Землянщина. Харків, 1996. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).

	<p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодед О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с.</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: КНИГИ</p>	<p>1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i> : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i> : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.</p> <p>3. Коломоець Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i> : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЙ (ТЕЗИ, ДОПОВІДІ)</p>	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i> : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</p> <p>3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. <i>Формирование толерантного сознания в обществе</i> : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150.</p> <p>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i> : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i> : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ДОВІДКОВОГО ВИДАННЯ</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p>

	<p>Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПРОДОВЖУВА НОГО ВИДАННЯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коломоець Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. 3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218. 4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПЕРІОДИЧНОГ О ВИДАННЯ (ЖУРНАЛУ, ГАЗЕТИ)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломоець Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15. <p>Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.</p>
<p>Електронні ресурси</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf. 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. – URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.

Зразок оформлення бібліографічного опису джерел

№	Автор, назва, видавництво, рік видання, кількість сторінок	Короткий зміст відібраного матеріалу, який використовуватиметься у дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи (сторінки за кожною позицією)	Відібрані цитати (характеристика та сторінки за кожною позицією), на які будуть посилання	Дискусійні моменти джерела (характеристика та сторінки за кожною позицією)	Зауваження (для якого розділу, вирішення якого завдання дослідження та написання кваліфікаційної (магістерської) роботи відібраний матеріал)
1	2	3	4	5	6

Міністерство освіти і науки України
 Глухівський національний педагогічний університет
 імені Олександра Довженка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Науковий керівник магістерської роботи

_____ ім'я ПРІЗВИЩЕ

" ____ " _____ 20 ____ р.

Календарний план виконання наукового дослідження магістерської роботи

№ етапу	Зміст роботи	Метод	Обсяг	Передбачуваний результат	Термін виконання	Примітка
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

Студент 64-І групи

_____ ім'я ПРІЗВИЩЕ

Приклад план-конспекту уроку за темою «Німеччина в 20-30-х рр..»

Очікувані результати: Після уроку учні зможуть:

Знати: Події: Листопадова революція, прийняття Веймарської конституції, «Півний путч», призначення А. Гітлера рейхсканцлером, «Ніч довгих ножів»; Поняття: Веймарська республіка, націонал-соціалізм, НСДАП, антисемітизм; Постаті: Фрідріх Еберт, Пауль фон Гінденбург, Адольф Гітлер.

Розуміти: причини, передумови та наслідки Листопадової революції, «Півного путчу», приходу нацистів до влади; сутність соціального конфлікту між великим бізнесом та робітниками в роки Веймарської республіки та його вплив на приход нацистів до влади; суть ідеології нацизму.

Уміти: Характеризувати особливості внутрішнього становища Веймарської республіки; характеризувати внутрішню політику німецького нацизму давати їй власну оцінку; аналізувати і порівнювати різні позиції щодо ідеології та соціально-економічної сутності нацизму, давати йому власну оцінку; висловлювати аргументовані судження щодо ролі великого бізнесу у становленні та розвитку Третього Рейху; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; розглядати історичні події в конкретних історичних умовах.

Основні дати і поняття:

3 листопада 1918 р. – повстання моряків у Кілі.

1918-1919 рр. – Листопадова революція.

31 липня 1919 р. – ухвалення Веймарської конституції.

8-9 листопада 1923 р. – «Півний путч».

30 січня 1933 р. – призначення А. Гітлера рейхсканцлером.

30 червня 1934 р. – «Ніч довгих ножів».

9-10 листопада 1938 р. – «Кришталева ніч».

Веймарська республіка, націонал-соціалізм, «півний путч», антисемітизм, «Кришталева ніч», «Ніч довгих ножів», «картелізація», «аріїзація».

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник, ноутбук, проектор, мультимедійна презентація настінна карта «Німеччина після Версальського договору», фрагменти історичних документів.

Хід уроку

I. Організаційний етап.

II. Актуалізація опорних знань

Фронтальна бесіда

1) Пригадайте, у складі якого військово-політичного блоку Німеччина вступила у Першу світову війну і чому? (Німеччина вступила у Першу світову війну у складі Троїстого союзу з Австро-Угорщиною та Італією(змінити сторону). У Німеччині були серйозні протиріччя з Францією та Великою Британією, щодо Ельзасу та Лотарингії, балансу воєнно-морських сил та пере поділу колоній).

2) Які цілі переслідувала Німеччина, вступаючи у війну? (В першу чергу Німеччина бажала захопити нові колонії. Німецькій промисловості сильно не вистачало джерел дефіцитної сировини, дешевої робочої сили та ринків збуту промислових товарів).

3) Якими результатами для Німеччини завершилась війна? (Війна завершилась для Німеччини поразкою. Війна сильно підірвала демографічне та економічне становище Німеччини, значно послабила її політичне положення у Європі).

4) Які обмеження накладав на Німеччину Версальський мирний договір? (За умовами договору Німеччина оголошувалась головним винуватцем та провокатором війни і змушена була сплачувати країнам-переможцям репарації. Військові сили обмежувались до 100 тис. солдат та 4 тис. офіцерів. Заборонялось мати надводний та підводний військовий флот, авіацію, бронетехніку та наземні укріплення. Лівий берег Рейну мав бути демілітаризований).

Робота с картою

Позначте на карті територіальні втрати Німеччини за умовами Версальського договору (На користь Франції – Ельзас та Лотарингія, Польщі – Познань, частина Померанії та Західної Пруссії, Східна Сілезія, Бельгії – Ейпен-Мальмеді, Литви – Мемельська область, Данії – Шлезвіг, під мандат Ліги Націй – Данциг, Саарська область).

III. Мотивація навчальної діяльності

Вступне слово учителя

Коли було підписано Версальський договір, маршал Франції Фердинанд Фош зазначив, що «ще не мир, це перемир'я на 20 років». На початку 30-х років, ці слова вже могли вважатись пророчими, оскільки у Німеччині до влади прийшла політична сила, що прагнула до реваншу за поразку 1918 р., пропагувала відверто людиноненависницькі ідеї. На сьогоднішньому уроці ми детально розглянемо те, яким чином ці сили прийшли до влади, хто їм допоміг і які події та передумови цьому сприяли, а також звернемо увагу на соціально-економічні і політичні трансформації, що відбулися у Німеччині під час правління цих сил.

Проблемне запитання

«...публіцисти і телекоментатори, тільки-но мова заходить про злочасне минуле, починають розголошувати про расову маячню одного лише Гітлера, про партію одного лише Гітлера, про терор одного лише Гітлера, про озброєння одного лише Гітлера, про війну одного лише Гітлера...» (с) В. Руге.

Прочитайте це висловлення. В кінці уроку визначте, хто, на вашу думку, несе відповідальність за встановлення тоталітарної диктатури в Німеччині у 30-х рр.. Чи справедливо покладати всю вину за це лише на А.Гітлера та нацистську партію?

IV. Пояснення нового матеріалу

План

1. Листопадова революція та проголошення Веймарської республіки.
2. Шлях НСДАП до влади.
3. Соціально-економічна політика нацистського режиму.

Повідомлення нового матеріалу передбачається здійснювати паралельно з демонстрацією слайдів мультимедійної презентації

1. Листопадова революція та проголошення Веймарської республіки.

Розповідь учителя

Літом-восени 1918 р. в Німецькій імперії склалася революційна ситуація. Вона була викликана низкою причин. По-перше, ситуація на фронтах Першої світової війни ставала все більше несприятливою для німецьких військ. Військові поразки виснажували Німеччину та деморалізовували армію. Звичайними явищами стали братання солдатів, дезертирство, самопоранення тощо. По-друге, складна ситуація на фронтах та блокада британським флотом німецького узбережжя спричинили складне становище німецького населення: військовий стан, збільшення робочого дня, нестача необхідних товарів, голод, скорочення заробітної платні – все це налаштувало населення проти війни. По-третє, Жовтнева революція в Росії та антивоєнні настрої спричинили поширення популярності соціал-демократичних та комуністичних ідей, що були противниками кайзерівського режиму.

Безпосереднім приводом до революції стало повстання моряків у Кілі 3 листопада 1918 р. Його спричинив наказ командування німецького флоту вийти у море і зійтись у бою з британським флотом. Моряки розцінили наказ як самовбивчий, відмовились його виконувати і, натомість, захопили місто, створивши тут Раду робітничих і солдатських депутатів. Повстанців швидко підтримала більшість населення Німеччини. 9 листопада розпочалось повстання у Берліні, в результаті якого монархічний уряд було повалено, а кайзер Вільгельм II втік до Нідерландів. На зміну старому уряду було створено Раду народних уповноважених, ключову роль у якій відігравали Соціал-демократична та незалежна соціал-демократична партія. Очолив її соціал-демократ Фрідріх Еберт. Рада одразу ж звернулась до Антанти з пропозицією перемир'я, яке було підписано 11 листопада у Комп'єнському лісі. 31 липня 1919 р. Установчі

збори у місті Веймар проголосили ухвалили нову конституцію, яка отримала назву Веймарської.

Робота з документом

Учні об'єднуються у 4 групи, ознайомлюються із окремими розділами тексту Веймарської конституції, вміщеному за посиланням: [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1919\(08\)11.reich.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1919(08)11.reich.php) і дають відповіді на запитання.

Запитання:

1 група (ознайомлюється із Розділом I: Імперія та області)

1) Яка форма правління встановлювалась у Німеччині? (Німеччина проголошувалась республікою.)

2) Яким чином було організовано адміністративно-територіальне управління державою? (Зберігався федеративний адміністративно-територіальний устрій Німецької імперії: 15 земель та 3 вільних міста. В кожній одиниці існував свій уряд та парламент – ландтаг.)

3) Як відбувався розподіл повноважень між загальнодержавними органами влади та місцевими? Про що це говорить? (Місцеві уряди контролювали поліцію, суди та школи. Всі інші питання були підпорядковані центральному уряду. Імперське право мало перевагу над місцевим. Загалом, конституція надавала центральному уряду набагато більші повноваження, ніж за Конституцією 1879 р.)

4) Чи відбулись зміни у порівнянні з устроєм Німецької імперії? (Монархічну форму правління була замінено на республіканську. Було збережено федеративну адміністративно-територіальну систему. Значно збільшено повноваження центрального уряду.)

2 група (ознайомлюються із Розділом II: Рейхстаг та Розділом IV: Рейхсрат)

1) Яким чином формувалися палати німецького парламенту? Які функції парламенту (Парламент складався з двох палат – рейхстагу та рейхсрату. Рейхстаг обирався на 4 роки на загальних виборах всіма громадянами, що досягли 20 років. Склад депутатів був пропорційним поданим голосам виборців. Рейхсрат формується з представників земель (68 осіб – із них 27 представляли Пруссію. Парламент був наділений правом законодавчої ініціативи – можливістю приймати, ухвалювати та відмінити закони).

3 група (ознайомлюється із Розділом III: Президент імперії та імперський уряд)

1) Яким чином обирався президент та формувався уряд нової держави? (Президент обирався народним голосуванням на 7 років. Федеральний уряд обирався більшістю в парламенті, а його голову – канцлера, призначав президент.)

2) Визначте обсяг повноважень імперського уряду та президента. (Президент очолював виконавчу владу, та був головнокомандувачем армії. Він мав право оголошувати надзвичайний стан, видавати надзвичайні закони, розпускати парламент, обмежувати демократичні права та застосовувати збройну силу у випадку політичної кризи. Уряд здійснював контроль над податками та релігією.)

4 група (ознайомлюється із Розділом I частини другої: Окрема особистість)

1) Визначте, які права та свободи, які були закріплені Веймарською конституцією. (конституція закріпила демократичні права і свободи: слова, друку, зборів, спілок. Було закріплено соціальні права, визнано профспілки та колективні договори, право робітників створювати ради на підприємстві. Було запроваджено загальне виборче право, закріплено непохитність права приватної власності.)

«Мозковий штурм»

Зважаючи на організацію влади Веймарської республіки оцініть її демократичність. (За своєю суттю, організацією органів державного управління, та обсягом наданих демократичних прав і свобод Веймарська конституція стала однією з найдемократичніших у світі.)

Нова республіка, отримавши назву Веймарської, зіткнулась із низкою проблем, які переслідували її майже до самого краху. Перш за все слід сказати про економічні проблеми. Втративши Ельзас і Лотарингію, Східну Сілезію та передавши на 15 років Саарську область Франції Німеччина втратила цінну сировинну базу. На 25 % скоротився видобуток вугілля, на

75% – залізної руди, на 35% зменшилася виплавка сталі. Внаслідок цього відбулося скорочення промислового виробництва та зростання безробіття, яке досягло показника у 6 млн. чоловік.

Нестача сировини, продовольства та інших товарів першої необхідності спричинила масштабну гіперінфляцію. У 1923 р., коли вона досягла свого піку, за 1 долар давали 1 млн. марок. Інфляція спричинила значне зниження життєвого рівня населення, в тому числі скорочення реальної заробітної плати на 40% у порівнянні із довоєнними показниками. Фінансове становище республіки погіршувалось ще й необхідністю сплачувати репарації країнам-переможцям.

Економічні негаразди доповнювались серйозним внутрішнім соціальним конфліктом, спричиненим революційними подіями. Листопадова революція сприяла небаченій до цього активізації робітничого руху та зростання популярності комуністичних сил. 5-6 січня, комуністи з групи «Спартак» намагалися захопити владу в Берліні, однак цей виступ було придушено. У квітні 1919 р. у Баварії було проголошено радянську республіку. Вона проіснувала три тижні, після чого була знищена силами рейхсверу та добровольчих загонів.

Підйом ліворадикальних сил супроводжувався масовим профспілковим рухом, поширенням популярності антикапіталістичних лозунгів. Робітники влаштовували страйки на підприємствах та масові демонстрації, в той час як підприємці відповідали локаутами, внесенням робітників до так званих «чорних списків», підтримці штрейхбрехерів тощо. Соціальна напруга призвела до того, що обидві сторони змушені були піти на компроміс. 15 листопада 1918 р була підписана угода між представниками роботодавців, яких представляв промисловець Гуго Стіннес, та Генеральною комісією профспілок Німеччини, яку очолював Карл Легін. Згідно з положеннями «Угоди Стіннеса-Легіна» підприємці погодились на встановлення 8-годинного робочого дня, визнали профспілки законними представниками робітників та погодились узгоджувати трудові відносини на основі колективних договорів, в той же час представники профспілок погодились не намагатись «усуспільнити» підприємства та захищати приватну власність. Незважаючи на прорив у сфері соціального партнерства, який здійснила ця угода, соціальної напруги вона не пододала. Ліві сили продовжували боротьбу за нові поступки з боку роботодавців, у той час як останні намагались відмовитись від тих, що були закріплені угодою Стіннеса-Легіна та в подальшому Веймарською конституцією, а тому активно підтримували антикомуністичні праворадикальні сили, такі як так звані «добровольчі загоони».

Робота з історичним джерелом

Прочитайте уривок зі спогадів великого німецького промисловця Фріца Тіссена і дайте відповіді на запитання.

«Цілий рік (1918–1919) я відчував, що Німеччина котиться до анархії. Страйки йшли один за одним, починаючись без будь-яких причин і не призводячи до жодних результатів, оскільки харчування працюючого населення не залежало від господарів заводів. Реорганізувати промислове виробництво було неможливо. Видобуток вугілля зменшувався з кожним днем. Ми навіть побоювалися, що саботажники можуть знищити обладнання. Ніхто більше не був упевнений, що залишиться на волі або навіть збереже своє життя. Будь-кого могли заарештувати та розстріляти без жодних мотивів.

Саме тоді я усвідомив необхідність — щоб Німеччина не скотилася в анархію — боротьби з усією цією радикальною агітацією, яка не лише не приносить щастя робітникам, а й веде до хаосу. Соціал-демократична партія намагалася зберегти порядок, проте була надто слабкою. Багато в чому пам'ять про ті дні схилила мене запропонувати допомогу націонал-соціалізму, який, як я вірив, був здатний по-новому вирішити нагальні індустріальні та соціальні проблеми великої промислової країни, якою була Німеччина».

Запитання:

1) Як автор оцінює становище в Німеччині у 1918-1919 рр.? (Автор характеризує становище Німеччини у 1918-1919 рр. як анархію. Він вказує на соціальну напругу, падіння промисловості.)

2) У чому, на погляд автора, була причина такого становища? (Автор вказує на те, що причиною анархії була радикальна агітація, яка підбурювала робітників до страйків, саботажу та беззаконня, а також слабкість уряду соціал-демократів, які не могли цьому завадити.)

3) Зверніть увагу на останнє речення. Які надії покладав автор на націонал-соціалістичну партію? (Автор вважав, що нацисти могли «по-новому вирішити нагальні індустріальні та соціальні проблеми», тобто приборкати анархію та зупинити економічний занепад.)

4) Як цей уривок демонструє погляд промисловців на події Листопадової революції? (Цей уривок показує, що промисловці джерелом проблем, у яких опинилась Веймарська республіка бачили у ліворадикальних силах та їх агітації. Це пояснює те, що бізнес фінансував право радикальні сили для придушення комуністичного та профспілкового рухів.)

2. Шлях НСДАП до влади.

Економічні негаразди, соціальна напруга, посилення ліворадикального руху та почуття національного приниження після підписання Версальського договору спричинила виникнення в німецькому суспільстві різних радикальних угруповувань правого спрямування, одним із яких виявилась Націонал-соціалістична німецька робітничка партія (НСДАП), яку очолив Адольф Гітлер.

Заслуховування доповіді учня про біографію Адольфа Гітлера

Очоливши НСДАП А.Гітлер значно збільшив її популярність. Цьому сприяв його неабиякий ораторський талант. Однак ще одним важливим фактором, що посприяв посиленню НСДАП як політичної сили стала підтримка представників бізнесу та армії, які бачили в нацистах перспективну силу у боротьбі проти «лівої загрози». Відомо, що нацистів підтримували такі впливові промисловці як Фріц Тіссен, який пожертвував НСДАП 100 тис. золотих марок, вже згаданий Гуго Стіннес та знаменитий генерал Еріх Людендорф. Спираючись на їхню підтримку, А.Гітлер, прагнучи повторити «Марш на Рим» Б.Муссоліні організував у Мюнхені 8-9 листопада 1923 р. путч, який в подальшому називали «пивним». Путч було придушено силами гарнізону міста, а самого А.Гітлера та його послідовників заарештували. За вироком суду А.Гітлера засуджено до п'яти років ув'язнення у в'язниці Ландсберг, однак вже через рік він вийшов на волю.

У період 1925-1929 рр. НСДАП не мала потужного впливу серед населення. Це пояснюється економічною та політичною стабілізацією Веймарської республіки: зупинення інфляції, іноземні інвестиції, економічне зростання, зменшення безробіття, стабільні урядові кабінети. Ситуація змінилась у 1929 р., коли почалась світова економічна криза. Німеччина знову зіткнулась із безробіттям, масовим розоренням середнього класу, зниженням життєвого рівня населення. Уряд намагався зупинити кризу, вдаючись до непопулярних заходів, однак цим лише підірвав довіру широких прошарків до влади і демократії взагалі. Знову виник попит на радикальні антидемократичні ідеї, як ліві так і праві. У цих умовах нацисти швидко стали найбільшою політичною силою в країні, взявши курс на захоплення влади.

Нацистську партію підтримала низка потужним сил, в тому числі великий бізнес.

Робота з документами

Ознайомтесь із наступними документами і дайте відповіді на запитання.

Із петиції представників бізнесу до президента Пауля фон Гінденбурга:

«... ми вважаємо своїм боргом честі покірно просити Вашу Величність, щоб для досягнення мети, яку ми та Ваша Величність підтримуємо, була здійснена перебудова кабінету». Передача керівництва кабінетом, що складається з осіб з найкращими діловими та особистими якостями, фюреру найбільшого національного угруповування, який викоринить слабкості та помилки, які притаманні будь-якому масовому руху, та привабить мільйони людей, які до цього трималися осторонь. З довірою до мудрості Вашої Величності і до почуття єднання Вашої Величності з народом просимо прийняти запевнення про нашу повагу».

Зі спогадів Фріца Тіссена:

«Загальновідомо, що 27 січня 1932 року – майже за рік до приходу до влади – Адольф Гітлер висловив промову, що тривала дві з половиною години, в «Індустріклубі» в Дюссельдорфі. Промова справила глибоке враження на промисловців, що зібралися, і в

результаті в касу націонал-соціалістичної партії ринули великі вливання від промислових концернів.

Великі промислові корпорації почали спонсорувати нацистів лише в останні перед їх приходом до влади роки. Гроші передавалися не безпосередньо Гітлеру, а доктору Альфреду Гугенбергу, який надав у розпорядження націонал-соціалістичної партії близько п'ятої частини отриманих коштів. Загалом суми, передані важкою промисловістю нацистам, можна оцінити приблизно два мільйони марок на рік. Проте слід розуміти, що сюди входять лише добровільні дари, а не різні суми, які промислові підприємства мали надавати на численні партійні маніфестації».

Із протоколу допиту Вальтера Функа, члена НСДАП, та міністра економіки Третього Рейху на Нюрнберзькому процесі

«Які галузі ви представляли на переговорах з нацистською партією в 1931 році?

Представляти – це не те слово. Краще сказати, яке коло промислових людей спонукало мене до нацистської партії. Це були Кнеппер від вугільній промисловості, Келлерман, Фоглер, Тенгельман, Ліхл, Ростерг, також деякі бізнесмени від банків, як Фішер, Рейнхардт, зі страхових компаній Шмідт, Хільгард, Вінтерфельд (Siemens), Понсген (United Steel Works), Дуйсберг (IG Farben), Кастль, Херле (Імперський союз промисловості).

Яку форму співпраці обрали бізнесмени? Давали гроші, рекламували чи що?

Як і всі інші партії, нацистську партію підтримували грошима промисловці. На відміну від інших партій, я не думаю, що це було набагато більше, ніж кілька мільйонів».

Запитання:

1) Про що свідчать ці документи? (Документи свідчать про те, що великий бізнес надавав фінансову та політичну підтримку нацистській партії з метою забезпечити їхній прихід до влади.)

2) Як ви вважаєте, чому представники великого бізнесу так активно підтримали нацистську партію? (На початку 30-х рр.. нацисти стали найбільшою політичною силою Німеччини. Для великих корпорацій підтримка нацистів була перспективним засобом отримати силу для захисту їхньої власності від лівих сил та розгрому робітничого, профспілкового та комуністичного руху. Крім того, для представників важкої промисловості була заманлива програма мілітаризації економіки.)

3) На вашу думку, наскільки суттєвим чинником у приході нацистів до влади могла бути підтримка бізнесу? (Фінансова підтримка допомогла нацистам знайти кошти на масові рекламні кампанії напередодні виборів, що дозволяло їм утримувати масову підтримку населення. Політичний тиск на президента Гінденбурга в решті-решт забезпечив обрання А. Гітлера рейхсканцлером і прихід нацистів до влади.)

Нацисти заручились підтримкою не лише великого бізнесу, але й військових, представників інших партій і навіть урядових осіб, наближених до президента Пауля фон Гінденбурга. Зважаючи на їхній вплив, президент 30 січня 1933 р. призначає А. Гітлера рейхсканцлером і дає згоду на формування нового уряду.

З цього моменту нацисти починають швидко захоплювати владу. 27 лютого 1933 р. вони організували підпал рейхстагу, у якому звинуватили комуністів. Це дало їм привід заборонити спочатку Комуністичну, а потім і соціал-демократичну партію та почати репресії проти їх членів. Поступово, були заборонені й всі інші партії, окрім НСДАП. У 1934 р. помер президент Гінденбург, а його повноваження перейняв на себе Гітлер. Об'єднавши дві найважливіші посади в державі він таким чином встановив тоталітарну диктатуру.

3. Соціально-економічна політика нацистського режиму.

Самостійна робота учнів із підручником

Опрацюйте матеріал пункту 4 параграфу 12 підручника і дайте відповіді на запитання:

1) Якими засобами відбувалось встановлення тоталітаризму в Німеччині? (В Німеччині була після смерті П. фон Гінденбурга, коли Адольф Гітлер об'єднав посади рейхсканцлера та президента був закріплений режим тоталітарної диктатури НСДАП. Згідно з указом «Про охорону народу і держави» А. Гітлер отримав необмежені повноваження. В результаті «ночі

довгих ножів» він знищив опозицію всередині партії, ще більше укріпивши свої позиції. В країні було запроваджено однопартійну систему, а проти соціал-демократів та комуністів розпочато терор. Для боротьби проти незгодних з курсом НСДАП була створена таємна поліція – гестапо.)

2) Які явища були притаманні економічній політиці нацистів? (В економіці нацистської Німеччини було створено розгалужену систему державного регулювання; відбувалась централізація економіки шляхом проведення політик картелізації та «аріізації»; на рівні підприємств необмежені повноваження отримали їх керівники та «опікуни праці».)

3) Яка політика стала ідеологічною основою нацистів? Якими заходами вона реалізовувалась? (Ідеологічною основою націонал-соціалізму став антисемітизм. Захопивши владу, нацисти взяли курс на дискримінацію єврейського населення. У 1935 р. було прийнято «Нюрнберзькі закони» що позбавили євреїв права отримати громадянство та займати державні посади. Проти євреїв також вчиняли і силові акції, наприклад «Кришталеву ніч» 9-10 листопад 1938 р., під час якої було пограбовано тисячі єврейських крамниць.)

Робота зі статистичними джерелами

Опрацюйте дані нижче приведених таблиць. Про що вони свідчать? Які явища та яку динаміку в економічній політиці нацистів відображають?

Таблиця 1.

Рік	Кількість акціонерних товариств	Середній капітал на одне товариство (тис. марок)
1932	9634	2311
1933	9148	2256
1934	8618	2296
1935	7840	2494
1936	7204	2669
1937	6094	3069
1938	5518	3397
1939	5353	3799
1940	5397	3983
1941	5418	4597
1942	5404	5378
1943	5397	5541

Таблиця 2.

«Суспільні» інвестиції нацистського уряду (у млн. марок, бруто)							
Роки	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
На військові цілі	620	720	3300	5150	9000	10850	15500
На транспорт	805	1238	1694	1876	2144	2400	3376
На суспільне керівництво	800	810	1200	1400	1400	1420	1200
На житлове будівництво	150	185	175	220	175	200	250

Відповідь: Перша таблиця демонструє явище централізації та картелізації промисловості, тобто поглинення малих акціонерних товариств великими концернами. Динаміка показує, що на 1943 р. кількість акціонерних товариств зменшилась на приблизно на 44% у порівнянні з 1932 р., в той час як середній капітал на одне товариство зріс на 140%.

Друга таблиця демонструє явище мілітаризації німецької економіки, що виявляється в зростанні воєнних витрат нацистського уряду. Видно, що воєнні витрати значно перевищують витрати на інші цілі, і на 1938 р. вони зросли на 2500% у порівнянні з 1932 р.

«Мозковий штурм»

Назвіть спільні та відмінні риси економічного регулювання в Німеччині та СРСР. (Нацистська та радянська економіка характеризуються високим рівнем державного

регулювання та мілітаризацією. В той же час, радянська економіка повністю представлена державним сектором, і повністю функціонувала у формі планування та п'ятирічок. В свою чергу економіка нацистської Німеччини являла собою державний капіталізм, була представлена великими корпораціями і функціонувала на ринкових засадах.)

V. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу.

Обговорення питання у загальному колі

Які чинники сприяли приходу нацистів до влади? Чи можна було б завадити нацистам прийти до влади?

Орієнтовна відповідь:

Чинники, які сприяли приходу нацистів до влади:

- 1) Економічна негаразди Веймарської республіки, особливо криза 1929-1933рр., падіння життєвого рівня населення.
- 2) Почуття національного приниження після Версальського договору; реваншистські настрої серед населення.
- 3) Падіння довіри до демократії та парламентаризму.
- 4) Підтримка НСДАП широкими верствами населення, великим бізнесом, армією та консервативними урядовцями.
- 5) Відсутність єдності соціалістами та комуністами.

Якби була створена коаліція між соціалістами та комуністами, вона могла б стати потужною опозицією до нацистів та зменшити їхню соціальну базу. Однак через свої суперечки та політичну сліпоту, цього не було зроблено, що в подальшому призвело до їх краху.

Обговорення проблемного запитання

Орієнтовна відповідь: Встановлення нацистської диктатури – це не тільки результат діяльності НСДАП та А. Гітлера, але й також результат підтримки з боку промисловості, армії та урядових кіл. Тому, відповідальність за внутрішню та зовнішню політику нацистів прямо чи опосередковано лежить і на них.

Робота з джерелом

20 лютого 1933 р. напередодні виборів 5 березня представники великого бізнесу зібрались вдома у Германа Герінга, де А. Гітлер виступив перед ними із промовою. Ознайомтесь із уривком цієї промови і дайте відповіді на запитання.

«Тепер ми стоїмо перед останніми виборами. Незалежно від результату, відступу не буде, навіть якщо майбутні вибори не принесуть рішення. Так чи інакше, якщо вибори не стануть вирішальними, рішення має бути досягнуто іншими засобами. Я втрутився, щоб знову дати людям можливість самостійно вирішити свою долю. Ця рішучість є сильною перевагою перед тим, що може статися пізніше. Якщо вибори не принесуть результату, то Німеччина не піде на розорення. Сьогодні, як ніколи, кожен зобов'язаний допомогти нам досягти успіху. Необхідність приносити жертви ніколи не була такою, як зараз. Щодо економіки, то я хочу, щоб вона йшла паралельно з внутрішньою структурою, щоб зустріти спокійне майбутнє. Питання про відновлення Вермахту вирішуватиметься не в Женеві, а в Німеччині, коли ми здобудемо внутрішню силу завдяки внутрішньому миру... Є лише дві можливості: або відтиснути опонента на конституційних підставах, і для цього ще раз провести ці вибори, або вести боротьбу з іншою зброєю, яка може вимагати більших жертв. Я хотів би уникнути цього. Я сподіваюся, що люди тут розуміють велич цієї години. Вона буде вирішальною на наступні 10 або, ймовірно, 100 років. Це стане поворотним моментом в історії Німеччини, до якого я присягаю з безмежною енергією».

Запитання:

1) Як ви вважаєте, чому А. Гітлер такого важливого значення надавав цій зустрічі? (Ця зустріч відбулася напередодні виборів до рейхстагу 5 березня 1933 р. А. Гітлер вже був рейхсканцлером, але йому потрібна була більшість у рейхстазі. Фактично, перемога на виборах означала повне захоплення влади нацистами.)

2) На вашу думку, чому саме перед промисловцями був проголошений цей виступ? (Нацистам потрібні були значні кошти на виборчу кампанію, які міг дати тільки великий бізнес.)

3) Що означають слова «щодо економіки, то я хочу, щоб вона йшла паралельно з внутрішньою структурою»? Як вони характеризують економічну політику нацистів? (Ці слова означають, що нацисти бажали, щоб економіка підпорядковувала свої інтереси інтересам нацистської партії. А. Гітлер своїм виступом бажав донести до бізнесу цілі своєї майбутньої політики та упевнитись, що промисловці підтримають його. Фактично, ця зустріч стала своєрідним укладенням альянсу між НСДАП та бізнесом. Відповідно до цього, економічну політику нацистського режиму можна охарактеризувати як співробітництво нацистського уряду та приватного сектору економіки.)

4) Що має на увазі А. Гітлер, говорячи про відновлення Вермахту? Як це стосується великого бізнесу? (А. Гітлер мав на увазі широку програму озброєння та збільшення чисельності армії, що суперечило умовам Версальського договору. Для цього, йому потрібна була підтримка великої індустрії. Для бізнесу ж це були перспективи збільшити прибутки, за рахунок численних військових замовлень.)

5) Після завершення виступу, промисловці активно підтримали фінансово та політично нацистську партію. Як ви думаєте, чому? Дайте оцінку ролі великого бізнесу у приході нацистів до влади. (Нацистський режим обіцяв бізнесу те, що не могли обіцяти інші політичні сили: політичну стабільність, захист їхніх інтересів та приватної власності від «лівої загрози» та в перспективі, значне зростання прибутків в результаті милітаризації економіки.)

«Займи позицію»

Нацистську партію та особисто А. Гітлера часто оцінюють з двох протилежних позицій. Перша доводить те, що НСДАП була лише маріонеткою та вірними посіпаками в руках великого бізнесу. Друга вважає, що зв'язки нацистів та бізнесу були мінімальними, а бізнес був обдурений А. Гітлером. Яку позицію підтримуєте ви? Відповідь аргументуйте.

VI. Підведення підсумків уроку

Заключне слово вчителя

Історія Німеччини 20-30-х рр. яскраво показує, що в умовах економічної кризи, політичної нестабільності та політичного протистояння є значні шанси трансформації навіть найдемократичнішого режиму в тоталітарну диктатуру. Прихід нацистів до влади в Німеччині – це закономірне явище, яке стало наслідком сукупності низки чинників. Важливо зрозуміти, що встановлення нацистської диктатури і прямо зумовлена цим Друга світова війна лежать на відповідальності не лише одного А. Гітлера та нацистів, але й на тих, хто їх підтримував, тих, хто створив умови для захоплення ними влади і навіть тих, то через свою політичну сліпоту не зміг організувати протидію їм. Розуміючи це, безперечно, у нас будуть можливості не допустити утворення схожих тоталітарних режимів.

VII. Повідомлення домашнього завдання

1. Опрацюйте параграф 12 підручника і виконайте завдання до нього
2. Напишіть есе на тему «Альтернативний розвиток Німеччини без нацистів».

Використані у посібнику література та джерела

1. Баранков О. Г., Желіба О. Шкільний курс історії та методика його викладання: Навчально-методичний посібник. Ніжин, 2002. 132 с.
2. Гриценко А.П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2022. Вип. 1 (48). С. 108-117. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-1-48-108-117>
3. Гриценко А. П. *Історія України. 9 клас. Компетентнісно орієнтовані завдання. Посібник для вчителя*. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 48 с.
4. Гриценко А. П. *Історія України. 9 клас. Компетентнісно орієнтовані завдання*. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 48 с.
5. Гриценко А. П. *Історія України. 8 клас. Компетентнісно орієнтовані завдання. Посібник для вчителя*. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 48 с.
6. Гриценко А. П. *Історія України. 8 клас. Компетентнісно орієнтовані завдання*. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 48 с.
7. Гриценко А. П., Рубленко В.М. *Пропедевтичний курс «Вступ до історії». 5 клас*. Х. : Вид. група «Основа», 2019. 72 с. (Серія «Мій конспект»).
8. Гриценко А. П. *Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс). 6 клас*. Х. : Вид. група «Основа», 2018. 144 с. (Серія «Мій конспект»).
9. Гриценко А. П. *Всесвітня історія. 7 клас*. Х. : Вид. група «Основа», 2018. 87[1] с. (Серія «Мій конспект»).
10. Гриценко А. П. *Всесвітня історія. 8 клас*. Х. : Вид. група «Основа», 2018. 79[1] с. (Серія «Мій конспект»).
11. Гриценко А. П. *Всесвітня історія. 8 клас (за підручником Н.Г. Подаляк, І.Б. Лукач, Ю.Б. Малієнко)*. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 86 [2] с. (Серія «Мій конспект»).
12. Гриценко А. П. *Всесвітня історія. 11 клас. Стандартний та академічний рівні*. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 80 с. (Серія «Мій конспект»).
13. Гриценко А. П. *Усі уроки «Всесвітня історія». 8 клас*. Х.: Вид. група «Основа», 2016. 174[2] с.
14. Гриценко А. П. *Усі уроки «Всесвітня історія». 9 клас*. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 235 [5] с.
15. Гриценко А. П. *Всесвітня історія. 7 клас (до підручника О. І. Пометун, Ю.Б. Малієнко)*. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 72 с. (Серія «Мій конспект»).
16. Гриценко А.П. *Усі уроки «Всесвітня історія». 7 клас*. Х.: Вид. група «Основа», 2015. 190[2] с.
17. Гриценко А.П. Використання ігор під час роботи з інформаційними ресурсами на уроках історії в старших класах. *Ігри у навчанні історії в школі / Автор-упор. К.О. Баханов*. Х.: Вид. група «Основа», 2013. С. 66-74. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 10(130)).
18. Гриценко А.П. Усі уроки до курсу «Історія України». 10 клас. Стандартний та академічний рівні. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 221[3] с.
19. Гриценко А. П. Усі уроки до курсу «Всесвітня історія». 10 клас. Стандартний та академічний рівні. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 239[1] с.

20. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 No 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 12.05.2022).
21. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2005. 82 с.
22. Історична освіта і сучасність. Як викладати історію школярам і студентам / За ред. Б. Кубіс. Київ, 2007.
23. Курилів В. Методика викладання історії. Курс підвищення кваліфікації вчителя історії. Харків-Торонто.: Ранок, 2008. 256 с.\
24. Левітас Л. С., Салата О. Методика викладання історії: посібник учителя. Харків: Вид. група «Основа», 2006. 96 с.
25. Науково-дослідницька практика: особливості організації та проходження: методичні рекомендації для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 032 Історія та археологія / Автори-укладачі: Андрій Гриценко, Наталія Ткаченко. Глухів, 2022. 65 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1855> (дата звернення: 12.08.2023).
26. Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОППО, 2022. 168 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view> (дата звернення: 12.05.2022).
27. Пометун О.В., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004. 143 с.
28. Пометун О.В., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза., 2005. 328 с.
29. Презентація проекту Державного стандарту базової середньої освіти: чим новий стандарт відрізняється від попередніх? 2020. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/78/107> (дата звернення: 16.05.2022).
30. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків, 2003. 165 с.
31. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.05.2022).
32. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
33. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей». Київ, 2018. 40 с. URL: http://osvitakoms.at.ua/Dokumentu/2019-2020/programa_u_postupi_do_cinnostej.pdf (дата звернення: 23.05.2022).
34. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ, 2019. 63 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

Додаткова література:

2. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя контексті Концепції нової української школи. *Професіоналізм педагога:*

теоретичні й методичні аспекти. Слов'янськ, 2019. Вип. 11. С. 93–106. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523> (дата звернення 25.05.2022).

3. Вчительський конструктор: створить суперурок. Альманах ГО «Освіторія» / передм. З. Литвин. URL: <https://osvitoria.media/wp-content/uploads/2022/05/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%85.pdf> (дата звернення 25.05.2022).

4. Галука О. Соціально-професійні ролі вчителя в умовах нової української школи. 2022. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/91-tendentsiyi-suchasnoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly/263-sotsialno-profesijni-rol-i-vchitelya-v-umovakh-novoji-ukrajinskoji-shkoli> (дата звернення 25.05.2022).

5. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань: П П Жовтий О. О, 2013. 294 с.

6. Дофамін для освіти: шукаємо формулу любові до навчання. URL: <https://edutalks.nus.org.ua/> (дата звернення 25.05.2022).

7. Емпатія. URL: <https://www.empatia.pro/empatiya/> (дата звернення 25.05.2022).

8. Кізяков О. В., Кізякова О.В., Малюкова Н.Л. Шкільні підручники з історії: переваги, недоліки та толерантність у викладенні матеріалу (за результатами загальнонаціонального соціологічного дослідження). *Методичний вісник історичного факультету*. 2010. № 10. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 40-56.

9. Марковська М. Як учителям підвищити стресостійкість та ресурсність. 2021. Ч. 1. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-stresostijkist-ta-resursnist-chastyna-1/> (дата звернення 25.05.2022).

10. Марковська М. Як учителю працювати зі своїми емоціями в інклюзивному класі. Пояснює психологиня. 2021. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyu-pratsyuvaty-sya-zi-svoyimy-emotsiyamy-v-inklyuzyvnomu-klasi-poyasnyuye-psyhologynya/> (дата звернення 25.05.2022).

11. Методика викладання історії в школі: Вказівки до вивчення дисципліни студентам IV курсу, спеціальність "Історія" / Укладач Терно С.О. Запоріжжя: ЗНУ, 2005. 21 с.

12. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням Колегії МОН України від 27.10.2016 / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Колашнікова та ін. ; заг. ред. М. Грищенко. Київ. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 25.05.2022).

13. НУШ: Нова українська школа. Смарт-освіта. Проект 2017 року ГО «Смарт Освіта» у партнерстві з Міністерством освіти і науки України для комунікації реформи «Нова Українська Школа»: вебсайт. URL: <https://nus.org.ua/> (дата звернення 25.05.2022).

14. Скиба М.. Сучасний педагог – це той, хто розкриває потенціал учнів, а не примушує їх вчити уроки. 2018. URL: <https://uifuture.org/publications/24366-suchasnyi-pedagog/> (дата звернення 25.05.2022).

15. Скирда І. М., Шведова Л.А. Методичне та дидактичне забезпечення шкільних курсів «Історія України» та «Всесвітня історія» (на прикладі співпраці учителів, викладачів, науковців та видавництва). *Методичний вісник історичного факультету*. 2010. № 10. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 90-96.

16. Мазоха Д. С., Опаначенко Д. С. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної

17. Мороз І. В., Ярошенко О. Г. Педагогічна практика студентів у загальноосвітніх навчальних закладах : навчальний посібник / МОН України. НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 90 с.
18. Навчальні матеріали для вчителя НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciya/serpneva-konferenciya-2018/navchalni-materiali-dlya-roboti-z-pershoklasnikami-v-adaptacijnij-period> (дата звернення 30.08.2022)
19. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
20. Практичні прийоми створення робочого матеріалу для діяльності вчителя з використанням платформи Canva. URL: https://vseosvita.ua/news/praktychni-priyomy-stvorennia-robochoho-materialu-dlia-diiialnosti-vchytelia-z-vykorystanniam-platfomy-canva-45291.html?fbclid=IwAR2VNYG07XwzWjF6hG8Oi-2R2kPDQmqrS2_mVdjPr58UMIZIZdLPPg93vYk (дата звернення 20.08.2022).
21. Горопаха Н. М. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Дошкільна освіта» / упоряд.: Н. М. Горопаха, Т. І. Поніманська. Київ: Слово, 2009. 280 с.
22. Татарінов М. В. Створення системи методично-дидактичного забезпечення процесу навчання історії учнів у основній допрофільній та старшій профільній школі на регіональному рівні. *Методичний вісник історичного факультету*. 2010. № 10. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 96-100.
23. Швець Т. Вчитель НУШ – людина, яка надихає вчитися. 2020. URL: <https://osvita.ua/school/71971/> (дата звернення 25.05.2022).
24. Юрченко О. 9 типів інтелекту за Говардом Гарднером: який у ваших учнів? 2022. URL: <https://osvitoria.media/experience/9-typiv-intelektu-za-govardom-gardnerom-yakyj-u-vashyh-uchniv/> (дата звернення 25.05.2022).
25. Яким має бути ідеальний учитель на думку батьків та самих педагогів – опитування. 2021. URL: <https://nus.org.ua/news/yakym-maye-buty-idealnyj-uchytel-na-dumku-batkiv-ta-samyh-pedagogiv-opytuvannya/> (дата звернення 25.05.2022).
26. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя, 2000.
27. Бакалець О. А. Історія України з найдавніших часів до початку ХХІ ст. Львів, 2005. 576 с.
28. Бакалець О. А. Методичні рекомендації з історії середніх віків для студентів напряму підготовки 6.020302 Історія. Бар: РВВ, 2013. 116 с.
29. Болонський процес: нормативно-правові документи. Київ, 2004.
30. Бутенко В.І. Проблемність у навчанні історії в середньоосвітніх навчальних закладах. *Методичний вісник історичного факультету ХНУ*. 2003.
31. Бутенко В.І. Творчо-пошукова діяльність учнів у процесі вивчення історії. *Методичний вісник історичного факультету ХНУ*. 2002. № 1.
32. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ, 2002.
33. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України кінця ХVІІІ– ХІХ ст. Конспекти уроків. 9 клас. Навчальний посібник. Тернопіль, 2009.
34. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України. Розробки уроків. 10 клас. Навчальний посібник. Харків, 2007.
35. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України. Розробки уроків (Майстер-клас). 11 клас. Харків, 2007.
36. Гісем О. В., Мартинюк О. О., Трухан О. Ф. Історія України в таблицях. Харків, 2006.
37. Губарев В.К. Історія України: Довідн. школяра і студента. Донецьк, 2008.

38. Державна програма «Вчитель». Додаток до Національної доктрини розвитку освіти. Національна доктрина розвитку освіти у XXI ст. *Освіта України*. 2001. № 29.
39. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, 2004.
40. Євтушенко Р. Підручники з історії в школах України: погляд на перспективу. *Історія в школах України*. 2000. № 9.
41. Єгоров Т., Мельниченко Б., Василенко Н. Оцінювання і контроль знань учнів в зарубіжній школі. *Історія в школах України*. 2000. № 9.
42. Кожемяка О.Л., Рибак І.М., Тур Л.І. Пограємо в історію. Збірник матеріалів для самостійної діяльності учнів з історії України в 7-9 кл. *Історія і правознавство*. 2004. №7.
43. Комаров В. Концептуальні засади шкільної історичної освіти. *Історія в школах України*. 1999. № 3.
44. Кузьменко О. Урок-семінар. *Історія в школах України*. 2001. № 2.
45. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка. Підручник. Київ, 2007.
46. Кульчицький С.В. Державний стандарт освіти і вимоги до нового покоління підручників з історії. *Історія України*. 2001. № 5
47. Лещенко Л.В. Пізнавальна гра як один із прийомів інноваційних підходів до проблеми активізації пізнавальної діяльності учнів. *Історія і правознавство*. 2004. № 20 (24).
48. Левітас Л.С. Методика викладання історії: посібник учителя. Харків, 2006.
49. Лейбенгруб П.С. Дидактика уроку історії в середній школі. Київ, 1968
50. Литвин В. М. Історія України. Навчально-методичний посібник для семінарських занять. Київ, 2006.
51. Нові технології навчання. Науково-методичний збірник. Вип. 31. Київ, 2001.
52. Ольхіна Н.І., Діденко Н.Г., Непран Л.М., Черкаська Л.С. Історичні олімпіади. 8-11 кл. Рекомендації, завдання, відповіді. Харків, 2004.
53. Про вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін у 2004-2005 н.р. *Історія і правознавство*. 2004. № 15-16 (19-20).
54. Подоляк Н. Г. Історія середніх віків. Навч. підручник. 7 клас. К., 2007.
55. Про викладання історії у XXI ст. в Європі. *Бюлетень Бюро інформації Програма післядипломної підготовки вчителів (кваліфікаційні вимоги до вчителів історії і правознавства)*. Київ, 2002.
56. Рагозін М. Громадянське виховання: методологія і організація у світлі європейського досвіду. *Шлях освіти*. 1999. № 4.
57. Рідний край: навчальний посібник з краєзнавства. Харків. 1999. 75с.
58. Середницька Г.В. Всесвітня історія. Опорні конспекти. 7 кл. Київ, 2009.
59. Середницька Г.В. Історія України. Опорні конспекти. 11 кл. Київ, 2008.
60. Святокум О.Є. Історія стародавнього світу. Плани-конспекти уроків. 6 кл. Харків, 2000. 154 с.
61. Шашура Л. Нестандартні уроки з історії України та всесвітньої історії у школі. Тернопіль, 2004. 132 с.

Хрестоматії

1. Хрестоматія з історії України. 8 клас. Частина 2 / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 108[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 1(157)).

2. Хрестоматія з історії України. 8 клас. Частина 1 / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2016. 95[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 12(156)).
3. Книга для читання. Всесвітня історія. 7 клас. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2016. 112 с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 3(147)).
4. Книга для читання. Історії України. 7 клас. Частина 1. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2015. 94[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 10(142)).
5. Книга для читання. Історії України. 7 клас. Частина 2. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2015. 95[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 12(144)).
6. Хрестоматія з історії України. 7 клас. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2015. 109[3] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 7(139)).
7. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 7 клас. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2015. 110[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 8 (140)).
8. Книга для читання з історії Стародавнього світу. Частина 1. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2014. 110[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 04(124)).
9. Книга для читання з історії Стародавнього світу. Частина 2. / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2014. 110[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 05(125)).
10. Хрестоматія з історії Стародавнього світу. 6 клас / упоряд. А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2014. 128[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 02(122)).
11. Хрестоматія з історії України. 10 клас. : в 2 ч. Частина 1 / Упорядник А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 127[1] с. – (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 04(112)).
12. Хрестоматія з історії України. 10 клас. : в 2 ч. Частина 2 / Упорядник А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 127[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 05(113)).
13. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 10 клас.: в 2 ч. Частина 1 / Упорядник А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 126[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 08(116)).
14. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 10 клас.: в 2 ч. Частина 2 / Упорядник А.П. Гриценко. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 127[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 09(117)).
15. Гриценко А. П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. : в 3 ч. Частина 1. Х.: Вид. група «Основа», 2012. 124[4] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 8 (104)).
16. Гриценко А. П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. : в 3 ч. Частина II. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. 124[4] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 9 (105)).
17. Гриценко А. П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. : в 3 ч. Частина III. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. 110[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 12 (108)).
18. Гриценко А. П. Хрестоматія з історії України. 11 клас.: в 2 ч. Ч. 1. / [голов. ред. Н. І. Харківська ; ред. О.О. Івакін ; відп. за видання Ю. М. Афанасенко]. Харків: Основа,

2011. 127[1] с. (Бібліотека журналу "Історія та правознавство" : заснована 2004 року ; вип. 8 (92)).

19. Гриценко А. П. Хрестоматія з історії України. 11 клас. : в 2 ч. Ч. 2. / [голов. ред. Н.І. Харківська; ред. О.О. Івакін; відп. за видання Ю. М. Афанасенко]. Харків : Основа, 2011. 127[1] с. (Бібліотека журналу "Історія та правознавство": вип. 9 (93)).

Інформаційні ресурси:

1. Закон України «Про загальну середню освіту». (1999) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (дата звернення: 23.04.2023).
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 23.04.2023).
3. Конвенція про права дитини. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 23.04.2022).
4. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93> (дата звернення 23.04.2022).
5. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 23.04.2022).
6. Електронний проект "Архіви школи" <http://rusarchives.ru/school/index.shtml>
7. Посилання на джерела з історії України <http://donklass.com/ukraine.html>
8. Все для кабінету історії
http://www.didacta.com.ua/index.php?option=com_virtuemart&page=shop.brow...
9. Кабінет історії Тарасова Володимира. Каталог файлів
<http://kabinetistoriy.at.ua/load/>
10. Презентації з історії України <http://teachua.com/ist-ukr>
11. Презентації з всесвітньої історії <http://teachua.com/add/vses-ist>
12. Острів знань. Навчання. Електронні матеріали. Шкільні предмети - історія
<http://shkola.ostriv.in.ua/list/code-211469C1327/attr-659E87C8F27>
13. Національний проект "Відкритий світ" http://www.ow.org.ua/0_pp/
14. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін "Нова доба"
<http://prev.novadoba.org.ua/> Ресурси <http://www.novadoba.org.ua/>
15. Сайт вчителя історії Грицик Марії Василівни. Каталог файлів
<http://mariya.ucoz.ua/load>
16. Ресурси з громадянської освіти та історії
<http://www.ipro.edu.te.ua/index.php/2009-02-16-09-17-03/2009-03-17-14-43-59>
17. "Міжнародна українська школа". Програми, рекомендації, уроки
<http://ukrintschool.org.ua/methodics/istorija.html>
18. Записник сучасного вчителя. Вчителю-предметнику. Методичне портфоліо (праворуч список уроків): <http://notatka.at.ua/publ/3>
19. Оновлений сайт МОН Молодьспотру <http://www.mon.gov.ua/ua/> Діяльність - Освіта (атестація, підручники) - Загальна середня освіта (програми, методичні рекомендації)
<http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/>
20. Освітня новини, підготовка до ЗНО, конспекти уроків.. <http://osvita.ua/>
21. Колекція відеоуроків <http://interneturok.ru/ua>
22. Перелік посилань на відео для уроків історії України 5-9 клас.
<http://metodportal.net/node/10689>
23. Таблиця повних уроків <http://school.xvatit.com/index>.
24. Матеріал з історії України для 10 класу <http://school.xvatit.com/index.php?title..>

25. Конспекти уроків з правознавства та історії. Методичні рекомендації та методи інтерактивного навчання. <http://konспект.org.ua>
26. Цікаві книги з історії України та всесвітньої історії www.history.vn.ua
27. Матеріали з 7 по 11 клас до предметів Історія України, Українська література, Зарубіжна література. http://www.parta.com.ua/ukr/school_program/
28. Мультимедійні підручники з історії <http://rozumniki.net/catalog/products/istori>
29. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020. No 463–IX, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 03.08.2020).
30. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 No 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 29.10.2018).
31. Порядок переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затверджений наказом МОН України від 14.07.2015. No 762 (у редакції наказу МОН України від 08.05.2019 No 621, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 29.05.2019 за No 555/33526). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0555-19> (дата звернення: 13.12.2021).
32. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 No 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.10.2020).
33. Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 08.10.2019 No 1273. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/65921/ (дата звернення: 17.10.2019).
34. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН України від 19.02.2021 No 235. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/ , <https://bit.ly/3uy3Vrs> , <https://bit.ly/3uG64S0> (дата звернення: 22.02.2021).
35. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» : лист МОН України від 06.08.2021. No 4.5/2303-21. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/83419/ (дата звернення: 09.09.2021).
36. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» : наказ Мінмолодьспорту України від 13.04.2011 No 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11#Text>
37. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 No 813. URL: <http://school.lazurne.info/wp-content/uploads/2021/09/Nakaz-MON-vid-13.07.2021-813-Pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity.pdf>.
38. Оцінювання без знецінювання. Онлайн-курс про сучасні практики оцінювання. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/410>.
39. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 No17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>.
40. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобуватимуть освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти :

наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0290729-22#Text>.

41. Салберг Пасі. Фінські уроки 2.0: чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії / наук ред. Р. Б. Шиян ; пер. з англ. А. Р. Шиян. Харків : Ранок. 2017. 240 с.

42. Формувальне оцінювання: означення, техніки та інструменти : блог. URL: <http://formativeasua.blogspot.com/>.

43. 15 цифрових інструментів для формативного оцінювання учнів. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4306-15-tsyfrovykh-instrumentiv-dlia-formatyvnoho-otsiniuvannia-uchniv>.

44. Як оцінювати без оцінок: покрокова інструкція сучасного вчителя. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-otsinyuvaty-bez-otsinok-pokrokovu-instruktsiya-suchasnogo-vchytelya/>.

Електронне видання

**Наскрізна програма практичної підготовки
здобувачів вищої освіти за освітньою
програмою «Середня освіта (Історія)» другого
(магістерського) рівня вищої освіти**

за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) галузі знань 01
Освіта / Педагогіка з кваліфікації: Магістр із середньої освіти (Історія).
Учитель історії, правознавства та громадянської освіти. Викладач
історії закладу фахової передвищої освіти.

Навчально-методичний посібник

/ Автори-укладачі:

**доктор педагогічних наук, доцент Андрій Гриценко,
кандидат педагогічних наук, доцент Павло Біліченко.**

Підп. до розповсюдження 26.11.2023.
Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 6,09. Зам. № 3417
Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка.
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Києво-Московська, 24,
тел/факс (05444) 2-33-06.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №678 від 19.11.2001.

